

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор:** В. Горовий, д-р іст. наук, професор, заступник гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації, мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2004@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08. 2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 22

ЗМІСТ

Коротко про головне

Слово Президента України П. Порошенка у День вшанування пам'яті жертв голодоморів в Україні

Президент України підписав Указ про присвоєння героям Небесної сотні звання Героя України

Аналітика

Пальчук В.

Висновки Венеціанської комісії як зелене світло конституційній реформі в Україні

Тарасенко Н.

Реформа Збройних сил України очима експертів

Економічний ракурс

Кулицький С.

Націоналізація приватної власності (майна) в Україні: пропагандистське гасло чи економіко-правова необхідність?

(Початок. Закінчення в наступному випуску)

В об'єктиві – регіон

Якименко Ю.

Крымскотатарское движение как фактор влияния на ход украинско-российского конфликта в оценках СМИ

Наука – суспільству

Зозуля С.

Новації у сфері освіти, науки й культури: інформаційно-аналітичний огляд (жовтень 2014 р.)

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Діяльність науково-дослідних установ

Аерокосмічна і авіаційна галузі

Здобутки української археології

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Інформаційно-комунікаційні технології

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

Підготовка науково- і науково-педагогічних кадрів

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Охорона здоров'я

Наука і влада

До уваги держслужбовця

Горбань С.

Збройні конфлікти

*Література з фондів Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського (1998–2014 рр.)*

(Початок. Закінчення в наступному номері)

Коротко про головне

Слово Президента України П. Порошенка у День вшанування пам'яті жертв голодоморів в Україні

Пресвяті отці, вельмишановні співвітчизники, дорогі українці!

Сьогодні ми по всій Україні, в кожному її куточку і в десятках країн світу схиляємо голови в пам'ять перед мільйонами жертв голодомору 32–33 років. Перед малими дітьми, ангельське життя яких було перервано і позбавлено майбутнього. Перед мамами, які робили все можливе для того, щоб захистити свої родини, своїх дітей, і не змогли цього зробити.

Перед людьми старшого віку, які є носіями української мудрості, духу, пам'яті і моралі. Перед сповненими сил і надій хліборобами, які вирощували хліб і здатні були прогодувати декілька країн і були пограбовані.

Перед розстріляним Відродженням: українськими митцями, письменниками, поетами, вченими, більшість яких була знищена голодом 32–33 років.

Пом'янемо усіх: наших дідів і прадідів, відомих нам членів наших родин, бо в Україні майже немає родини, яка би не постраждала від голодомору, і невідомих нам наших невинно убієнних братів і сестер, що упокоїлись в українській землі.

Ми й досі чуємо їхні голоси, стогони і молитви, які линуть з минулого.

Ми обіцяємо вам: не забудемо! Не зрадимо! Не простимо!

Польський експерт з кримінального законодавства Р. Лемкін першим сформулював і обґрунтував термін «геноцид» – на чотири роки раніше, ніж це зробила ООН. Ще в 53 році переконливо довів, що голодомор в Україні – класичний приклад геноциду.

Парламенти десятків країн світу теж класифікували голодомор як геноцид. В 2006 р., нарешті, очевидне визнала і Верховна Рада України. Мій голос також був серед депутатів, які голосували тоді за цей історичний закон. Я пишаюся цим. Я мав честь голосувати за цей історичний закон.

Але головне, що саме як геноцид голодомор нарешті закарбувався в нашій історичній пам'яті. Згідно найсвіжіших соціологічних досліджень, три чверті українців твердо переконані, що голодомор був саме геноцидом українського народу, а кількість тих, хто не визнає геноциду, дуже швидко зменшується. Бо факти – річ уперта.

Давайте подумаємо: для чого був потрібен геноцид? Відповідь очевидна. Той же Р. Лемкін казав: «Українець, попри залежність від Москви, відмовлявся від колективізації, приймаючи радше депортацію або навіть смерть... Саме селяни були хранителями традицій національного духу України. І зброя, яку застосовували проти них, є, мабуть, найстрашнішою – виморювання голодом».

Як влучно визначив Д. Мейс, ще один видатний дослідник голодомору, Сталін прагнув «вигубити українське селянство, українську інтелігенцію,

українську мову, український дух, українську культуру і українську історію, знищити Україну як таку».

Дорогі співвітчизники!

Сьогодні, вже маючи за плечима досвід Вітчизняної війни 2014 р. за нашу незалежність, з ворогом, який вдерся на нашу землю, ми інакше дивимося і на події 32–33 років. То теж була так само справжня – і так само неоголошена! – війна проти України.

Війна в 32–33 роках велася за всіма імперськими правилами колоніальних операцій, з використанням проти неозброєних селян як компартійних спецзагонів, так і внутрішніх військ. УРСР було заблоковано спецвійськами ОГПУ, а населення голодуючих районів нещадно винищувалось голодом.

Більшовицька пропаганда побила всі рекорди брехні та людиноненависництва, виправдовуючи злочини режиму проти селянства. Чого варте було одне рішення луганського міськкому КП(б)У про «неприпустимість витрачання хліба на громадське харчування в їдальнях колгоспів»?

Схоже, духовні нащадки Сталіна – Кагановича – Постишева не розчинилися в мороці історії. Вони правлять кривавий бал на тимчасово захоплених землях так званих ЛНР і ДНР. Вони повторюють там злочинний експеримент часів голодомору, позбавляючи мирних людей продуктів харчування.

На думку спадають і інші моторошні аналогії. Керівництво Радянського Союзу відхиляло у часи голодомору будь-яку допомогу голодуючим в Україні. А коли галичани пускали своїм братам-українцям плоти з харчами по Збручу й Бугу, радянські прикордонники стріляли в людей, котрі намагалися дістати рятівну їжу.

Сьогодні, коли на окупованих територіях Донбасу починаються голодні бунти, бойовики стріляють в машини з українською гуманітарною допомогою.

Дорогі співвітчизники!

За два роки більшовицького геноциду Україна втратила, за різними оцінками, від 4 до 10 млн безневинно закатованих громадян.

Тільки вдумайтесь! Число жертв у сталінській війні проти українців перевищило загальну кількість жертв Першої світової війни у всіх країнах, які брали в ній участь!

«Чверть всього сільського населення, чоловіки, жінки й діти померли або вже були при смерті. Решта людей були настільки виснажені, що навіть не мали сили поховати тіла своїх близьких та сусідів», – писав Р. Конквест. Це – один з найвідоміших дослідників голодомору, автор знаменитої книги «Жнива скорботи».

Головний чинник таких катастрофічних втрат нашого народу – відсутність національної держави та національних Збройних сил, які здатні захистити власний народ.

Україна була найбільшою з європейських країн, котрі не здобули

незалежності в період між двома світовими війнами або втратили її. Голодомор як геноцид вкарбувався у генетичний код нації, став часткою нашої історичної свідомості.

Сьогодні повсюди – в селах і містах – звучать жалобні дзвони в пам'ять жертв голодомору. Запалюються свічки. Я впевнений, що кожен з нас, українців, по всьому світу сьогодні має запалити свічку і виставити її на вікно в пам'ять жертв голодомору.

І цей вічний вогонь гартує нашу волю до перемоги, яка обов'язково буде.

Пам'ять про національні трагедії, темні часи та лихоліття єднає нас, гуртує, робить сильнішими та мудрішими. Завдяки цій силі й мудрості місяць тому український народ виніс справедливий вирок малоросійському уламку Комуністичної партії Радянського Союзу. Вперше майже за 100 років в українському парламенті не буде комуністів – цієї п'ятої колони, яка повністю розділяє відповідальність за геноцид українського народу.

До речі, мало хто вже пам'ятає, що перший з'їзд КП(б)У відбувся не в Україні. Тепер ця партія, яка так і не розкаялася у злочинах проти народу, – на смітнику історії.

В Україні ніколи б не сталося такої трагедії, як голодомор, якби ми були незалежною, демократичною державою. Такі лиха, як геноцид, – це риса лише диктаторських, тоталітарних режимів. В Україні, своїй державі, яка йде європейським шляхом, геноцид не повториться ніколи.

Дорогі співвітчизники!

Голодомору передували тисячі повстань проти колгоспного рабства! В них брали участь сотні тисяч, мільйони українців. Чому ж така величезна армія не перемогла більшовизм? Розрізненість! Недовіра! Брак єдності!

Сьогодні ворог знову намагається роз'єднати нас, пересварити, посіяти поміж нас розбрат та ворожнечу. Сьогодні нам, як ніколи, потрібна єдність.

Я вірю, що ми здатні вивчити уроки історії. Хай не сподіваються знову підкорити Україну – ми стали сильними, ми стали мудрими, і ми дамо відсіч.

Ніколи не здамося!

Ніколи не припинимо боротьби!

Слава Україні!

Дорогі співвітчизники!

На вшанування всіх, хто загинув від геноциду-голодомору, оголошую загальнонаціональну хвилину мовчання **(Офіційне інтернет-представництво Президента України (www.president.gov.ua)). – 2014. – 22.11).**

Президент України підписав Указ про присвоєння героям Небесної сотні звання Героя України

Президент України П. Порошенко підписав Указ про присвоєння героям Небесної сотні звання Героя України. Підпис під документом глава держави поставив під час зустрічі з родинами загиблих активістів.

П. Порошенко уточнив, що, згідно з процедурою, звання Героя України неможливо присвоїти трьом іноземцям, які загинули під час революції гідності. Тому вони будуть нагороджені орденом Героя Небесної Сотні.

П. Порошенко наголосив на важливості покарання винних у загибелі людей під час революції гідності. «Це дуже важкий день, дуже трагічний. Важливо, щоб ті, хто вбивав героїв Небесної сотні, були покарані», – заявив Президент.

Глава держави повідомив, що під час сьогоднішньої зустрічі з першими активістами Майдану, серед яких є новообрані депутати, було домовлено про те, що одним з перших рішень нового парламенту стане створення тимчасової слідчої комісії з розслідування злочинів на Майдані.

Президент доручив Генеральному прокурору В. Яремі регулярно доповідати родинам загиблих про перебіг розслідування (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (www.president.gov.ua). – 2014. – 21.11).*

Аналітика

В. Пальчук, старш. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. наук із соц. ком.

Висновки Венеціанської комісії як зелене світло конституційній реформі в Україні

Венеціанська комісія (Європейська комісія «За демократію через право») оприлюднила висновки щодо проекту закону про внесення змін до Конституції України, запропонованого Президентом України П. Порошенком. Висновки оприлюднені за результатами роботи 100 сесії Венеціанської комісії, під час якої розглянуто і схвалено попередні висновки щодо проекту закону про внесення змін до Конституції України.

У цілому, міжнародні експерти схвалили запропоновані конституційні норми й надали детальні рекомендації, як можна вдосконалити окремі положення відповідного законопроекту.

Позитивну оцінку міжнародних експертів отримали положення про децентралізацію, особливо ті зміни, що розширюють повноваження регіонів. Зокрема, у документі зазначається, що Венеціанська комісія схвалює перехід до децентралізації влади, посилення місцевих рад. «Нові поняття, такі як “реальна влада місцевих органів влади” і “сталий розвиток адміністративно-

територіальних одиниць”, запропоновані в законопроекті, є розумною основою для проведення децентралізації влади в Україні, ми вітаємо це», – ідеться у висновках.

У висновках Венеціанської комісії зазначено, що запропоновані в законопроекті положення децентралізації враховують принципи субсидіарності. Принцип субсидіарності, який закріплений у ст. 5 Договору про ЄС, передбачає повагу до думки регіону при прийнятті рішення на федеральному рівні. «Місцеві і регіональні об'єднання вибиратимуть свої органи виконавчої влади, на чолі яких будуть ними обрані представники. Держуправління на регіональному і місцевому рівні буде усунено. Завдяки новому визначенню громад Україна буде поділена на такі громади. Після чого вводиться принцип субсидіарності», – ідеться в документі.

Міжнародні експерти констатують, що територіальна структура України більше не базуватиметься на поєднанні централізації й децентралізації. «Територіальна структура України базуватиметься тільки на децентралізації, що відображає державну владу», – ідеться в документі.

Венеціанська комісія у своїх висновках стверджує, що запропоноване Президентом України визначення місцевого самоврядування збігається з нормами Європейської хартії з місцевого самоврядування. «Реформа може допомогти створити сучасне місцеве самоврядування, яке відповідатиме принципам Європейської хартії з місцевого самоврядування», – зазначається в документі. У зв'язку з такою позицією міжнародних експертів Венеціанська комісія позитивно оцінює ініціативи про надання права розпоряджатися фінансами (держбюджет і податки) місцевій громаді.

Як відомо, запропоновані Президентом конституційні зміни передбачають ліквідацію обласних і районних державних адміністрацій та наділення місцевих рад правом призначати виконавчі органи. Президент пропонує виключити ст. 118 і 119 чинної Конституції, що регламентують діяльність місцевих державних адміністрацій. Глава держави, зокрема, пропонує статус регіонів для Криму, Києва, Севастополя та областей України, а також нову територіальну одиницю – громаду. Усю територію України планується поділити на громади. Запропоновано області перейменувати в регіони. Система адміністративно-територіального устрою, відповідно до конституційних змін, складатиметься з регіонів, районів і громад.

Крім того, законопроект регламентує, що мешканці громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права обирають шляхом таємного голосування відповідно сільського, селищного, міського голову, який очолює виконавчий комітет ради й головує на його засіданнях. Термін повноважень сільського, селищного, міського голови, вибраного на чергових виборах, становить п'ять років. Голова райради вибирається зі складу депутатів і очолює її виконавчий орган. Райрада за представленням обраного голови формує склад свого виконавчого органу. Голова облради обирається зі складу депутатів ради й очолює її виконавчий орган.

Водночас положення містять норму, за якою глава держави має право призначати представників Президента в регіонах і районах, які здійснюватимуть нагляд за виконанням Конституції і законів України, а також за дотриманням прав і свобод людини. Представники Президента також направляють та організовують діяльність усіх територіальних органів центральної виконавчої влади й органів місцевого самоврядування в умовах надзвичайного і військового стану.

Виконавчу владу в районах здійснюватимуть виконкоми райрад. При цьому рішення органів місцевого самоврядування у випадку їхньої невідповідності Конституції зупиняються Президентом, а рішення, які конфліктують із законом – представниками Президента за рішенням суду.

Органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади. Держава фінансує здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок держбюджету шляхом передачі в місцевий бюджет в установленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності.

У своїх висновках Венеціанська комісія схвалює розширення прав місцевого самоврядування, але критично ставиться до призначення Президентом своїх представників у регіони. На думку міжнародних експертів, таке трактування негативно вплине на дотримання принципів децентралізації влади, адже при таких повноваженнях Президент отримує можливість одноосібно контролювати роботу органів місцевої влади. «Україні не варто базувати систему влади на комбінуванні централізації і децентралізації», – ідеться у висновках комісії.

Водночас ряд міжнародних експертів, які не є членами Венеціанської комісії, більш критично висловлюються щодо запропонованих змін із питань децентралізації до Конституції України. Зокрема, професор економіки Піттсбурзького університету Т. Мілованов стверджує, що запропоновані правки до Основного закону України не зроблять регіони незалежнішими, а тільки зміцнять президентську владу. Свою позицію експерт аргументує, виходячи з необхідності дотримання принципу дії системи стримувань і противаг. Відповідно до запропонованих змін до Конституції, один агент центрального уряду може в односторонньому порядку блокувати рішення органів місцевого самоврядування. Більше того, цей агент підпорядкований безпосередньо Президенту. Звичайно, місцева влада може оскаржувати рішення в судах, але судові процеси коштують дорого, не надійні, а рішення суддів схиляються на користь центральної влади, оскільки вона впливає на їхнє призначення. Право вето й право розпуску органів місцевого самоврядування дають Президенту можливість здійснювати тиск на місцеву владу.

Порівняння запропонованих Президентом П. Порошенком змін до Конституції України з Основним законом сусідньої Польщі підкреслює логіку тверджень експерта. Т. Мілованов наводить текст Конституції в такій редакції: «Дії місцевої влади можуть переглядатися представниками

центрального уряду (воєводами). Органи місцевої влади можливо розпустити або шляхом референдуму в самій громаді, або через парламент (Сейм) за клопотанням прем'єр-міністра, якщо місцевий орган влади здійснив грубе порушення закону». Експерт акцентує увагу, що польська Конституція містить положення, що ускладнюють розпуск органів місцевої влади: згадане грубе порушення закону й згода між двома незалежними структурами центрального урядування – прем'єр-міністром і парламентом. «У цьому і полягає система стримань і противаг – жоден агент центрального уряду не має виключної влади. І саме ця ідея в грубий спосіб усунута в Конституції, запропонованій Президентом України», – пояснив свою позицію експерт.

Загалом, за твердженнями вітчизняних правників, запропоновані зміни до Основного закону України передбачають: закріплення принципу децентралізації в здійсненні державної влади, повсюдності та спроможності місцевого самоврядування, сталого розвитку адміністративно-територіальних одиниць; запровадження трирівневої системи адміністративно-територіального устрою – регіон, район, громада із широким самоврядуванням; громадою є адміністративно-територіальна одиниця, яка включає один або декілька населених пунктів (село, селище, місто, а також прилеглі до них території); передання функцій виконавчої влади від місцевих держадміністрацій виконавчим органам відповідного рівня; розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування за принципом субсидіарності й наділення громад максимально широким колом повноважень; необхідне забезпечення фінансовими ресурсами повноважень органів місцевого самоврядування, включаючи їхню участь у загальнодержавних податках; ліквідація державних адміністрацій і створення замість них державних представництв, позбавлених виконавчих функцій, і наділення їх контрольно-наглядовими й координаційними повноваженнями.

Конституційні зміни щодо децентралізації та надання повноважень главі держави призначати представників Президента на місцях, на думку вітчизняних експертів, є найбільш серйозними новаціями, які пропонує П. Порошенко. Ідеться про те, що розпоряджатися надходженнями в місцеві бюджети (Президент же ж обіцяє віддати ще й частину державних податків) будуть місцеві громади – міські, селищні й сільські ради. Саме вони, відповідно до конституційних змін, матимуть право вирішувати, чи ділитися частиною своїх повноважень з райрадами й облрадами. Таким чином, вплив вертикалі регіональної виконавчої влади, що залишається без фінансових ресурсів, зводиться до мінімуму. Водночас такий вплив отримує Президент, завдяки представникам, які підпорядковуються тільки главі держави. Завдяки запропонованим конституційним положенням він зможе контролювати місцеві ради, що дасть змогу керувати ситуацією. Саме про ці механізми йдеться й безпосередньо у висновках Венеціанської комісії. «Президент може призначати представників у регіонах і районах, завданням яких буде контроль місцевих органів влади. Тому повноваження (Президента. – Прим. авт.) у цілому значно посилені», – зазначається у висновках комісії.

Децентралізація виступає однією з форм розвитку демократії, що дає

можливість при збереженні держави та її інститутів розширити місцеве самоврядування, активізувати населення на розв'язання власних потреб й інтересів, звужити сферу впливу держави на суспільство, замінюючи цей вплив механізмами саморегуляції, виробленими самим суспільством, зменшити витрати держави й платників податків на утримання держапарату та його матеріальних придатків – армію, міліцію тощо.

Очевидно, що Президент та його команда втілювати конституційні реформи почнуть саме з децентралізації. Це підтверджують і самі заяви представників команди Президента. Зокрема, за словами першого віцепрем'єра В. Гройсмана, уже в листопаді новий парламент зможе розглянути законопроекти про держадміністрації. Як відомо, законопроекти стосуватимуться розпуску районних й обласних держадміністрацій, залишаючи при цьому ради і виконкоми. Крім того, планується розширити функції місцевої влади при організації роботи системи освіти й охорони здоров'я. Ці законопроекти також готові, за словами В. Гройсмана, до внесення на розгляд нової Верховної Ради.

За висновками О. Скрипнюка, академіка НАПрН України, ключові пропозиції в аспекті децентралізації сформульовані таким чином, що вони не торкаються внесення змін до розд. I Конституції, у якому закріплене поняття місцевого самоврядування й прийняття якого має відбуватися через референдум, що значно відтермінувало б у часі процес децентралізації. Зміни стосуються таких розділів Конституції України, як «Адміністративно-територіальний устрій», «Місьцеве самоврядування», які викладаються у новій редакції. Деякі зміни будуть внесені в розділи «Верховна Рада», «Президент України», «Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади».

Коментуючи пропозиції змін до Конституції України щодо проведення децентралізації влади, вітчизняні експерти в галузі права наводять ряд застережень. Так, І. Коліушко, голова правління Центру політико-правових реформ, особливо наголосив на необхідності створення чіткої системи державного контролю за законністю діяльності органів місцевого самоврядування. Це пов'язано з ризиком «феодалізації» громад через отримання ними значних повноважень. Також децентралізація повноважень на рівень громад не означатиме втрати державою контролю за якістю обслуговування громадян органами місцевого самоврядування. Верховна Рада України законами повинна встановлювати стандарти якості надання публічних послуг, які будуть обов'язковими для органів місцевого самоврядування.

Подібної думки дотримується й О. Скрипнюк. За його словами, послаблення централізації влади в результаті децентралізації може спричинити зростання свавілля місцевих чиновників і зростання незадоволення населення владою, включаючи центральну, яка не в змозі й нездатна буде захистити інтереси та права регіональних громад. Децентралізація також може посилити відцентрові тенденції через вкрай

низький рівень відповідальності держави перед адміністративно-територіальними суб'єктами.

Зарубіжний досвід підтверджує, що навіть у стабільних у політичному, економічному, соціальному планах країнах (Франція, Велика Британія, Італія, Польща) у процесі здійснення децентралізації влади можуть виникати проблеми. У цьому контексті вітчизняні експерти радять, щоб в умовах глибокої політичної, економічної та соціальної кризи цей чинник був би завчасно врахований з метою упередження можливих негативних наслідків децентралізації. Зокрема, на їхню думку, варто забезпечити послідовність у здійсненні процесу децентралізації та можливість участі народу в управлінні суспільно-політичними й суспільно-економічними процесами в державі: держава має посприяти зміцненню інститутів місцевого самоврядування, ефективності їхньої діяльності з метою забезпечення здійснення ними самоврядних функцій на рівні району та регіону, забезпечити ефективність системи служби в органах місцевого самоврядування, підвищення рівня оплати службовців місцевого самоврядування, їхнього освітнього та компетентного рівня, здійснення ефективної політики, спрямованої на подолання диспропорцій в економічній та інших сферах розвитку територій, збільшення обсягу бюджетного фінансування і вдосконалення механізму трансфертів фінансових ресурсів держави на рівень територіальних громад, ліквідації диспропорцій у розвитку економічної та правової основ у здійсненні децентралізації тощо.

Також, на переконання О. Скрипнюка, за Кабінетом Міністрів України має бути закріплено повноваження стосовно визначення територій районів і міст. Утворення і ліквідації районів, встановлення й зміни меж районів і міст, віднесення населених пунктів до категорії міст, найменування та перейменування населених пунктів і районів є неполітичним питанням і за своєю природою, вважає експерт, має бути віднесене до повноважень Кабінету Міністрів.

Що ж до компетенції глави держави, то, за висновками Венеціанської комісії, посилення впливу Президента у випадку ухвалення конституційних новацій відбуватиметься не лише через призначення ним своїх представників у регіонах, а й завдяки положенням законопроекту стосовно передачі частини повноважень від парламенту до глави держави. «Президент, зокрема, отримає право призначати і звільняти без участі будь-яких інших державних органів деяких ключових державних офіційних осіб», – ідеться в документі. При цьому міжнародні експерти констатують, що «критерії відставки не встановлені».

Розширюють повноваження Президента ті зміни до Основного закону, які не зобов'язують його вносити на розгляд Верховної Ради ту кандидатуру Прем'єр-міністра, яку запропонує парламентська коаліція. Глава держави пропонує в ст. 114 Конституції визначити, що Прем'єр-міністр призначається парламентом за представленням Президента. «Кандидатуру для призначення на посаду Прем'єр-міністра України вносить Президент України з урахуванням пропозицій парламентської коаліції у Верховній Раді України»,

– зазначається в законопроекті про зміни до Конституції. Члени уряду, відповідно до президентського законопроекту, призначаються Верховною Радою за представленням Прем'єр-міністра (така ж норма міститься в чинній Конституції). Якщо ці зміни будуть прийняті, Президент буде зобов'язаний лише враховувати пропозиції коаліції при визначенні кандидатури Прем'єр-міністра, але може сам вибрати претендента й запропонувати його парламенту.

Щодо взаємодії глави держави й парламенту Венеціанська комісія зазначає, що пропозиція про право Президента розпустити Верховну Раду у випадку неформування коаліції парламентських фракцій у 30-денний термін «не викликає заперечень як така, разом з тим варто зазначити, що Венеціанська комісія вже висловила сумніви з приводу необхідності формалізації поняття “парламентська фракція”, неформування якої дає можливість для розпуску Верховної Ради».

Даючи загальну оцінку змінам з питання коаліції у Верховній Раді, вітчизняні експерти констатують зрушення в позитивний бік. Так, зміни до ст. 83 Конституції передбачають формування у Верховній Раді парламентської коаліції замість передбаченої чинною Конституцією коаліції депутатських фракцій. Законопроект також містить пропозицію нового положення про те, що у Верховній Раді гарантується діяльність парламентської опозиції. На думку українських науковців і правників, у цій частині запропоноване регулювання видається кращим за те, що діє сьогодні. Однак воно все ще є далеким від оптимального, а відтак не забезпечує розв'язання наявних проблем.

Експерти пропонують повністю вилучити з Конституції положення про коаліцію у Верховній Раді. Така позиція пояснюється тим, що ці положення з'явилися в Конституції після внесення до неї змін у 2004 р., спричинивши чимало проблем при їх застосуванні. Формування парламентської більшості є політичним процесом, пов'язаним з підтримкою Кабінету Міністрів (уряду). Регламентація цього процесу – та ще й на конституційному рівні, надання парламентській більшості суб'єктного статусу не дають жодної користі, однак іманентно несуть у собі багато ризиків і проблем казуїстичного характеру.

Аналогічно недоцільно, на їхню думку, на конституційний рівень виносити питання статусу парламентської опозиції, яка за своєю природою є парламентською меншістю й може бути дуже різномірною політично. Тому положення як про парламентську коаліцію, так і парламентську опозицію необхідно вилучити в подальшому процесі доопрацювання законопроекту.

Відповідно до інших запропонованих змін до Конституції в частині повноважень Президента, глава держави не буде зобов'язаний узгоджувати з Верховною Радою звільнення очільників СБУ, Нацбанку й Генпрокурора. У парламенту також забирають повноваження щодо призначення і відставки очільників таких відомств, як Антимонопольний комітет, Держкомітет телебачення і радіомовлення і Фонд держмайна. Водночас з'являється новий орган – Державне бюро розслідувань. Але для призначення його голови

Президенту вже потрібна буде згода парламенту. Зміни торкнулися також і призначення однієї з ключових посад у системі влади – Генпрокурора. Відповідно до діючої Конституції, Генпрокурор призначається і звільняється Президентом за згодою парламенту; відповідно до конституційних змін, призначатиметься Верховною Радою за поданням гаранта. До складу РНБО пропонується додатково включити главу Служби зовнішньої розвідки.

Президент пропонує ввести у свою квоту не тільки голову СБУ й Генпрокурора, але й голову МВС – він буде пропонувати їх парламенту на затвердження. У цьому контексті негативну оцінку отримали ініціативи про закріплення за Президентом права звільняти Генпрокурора, очільників СБУ й Держбюро розслідувань без згоди Верховної Ради. «Має бути збережений принцип призначення і звільнення Генпрокурора Президентом спільно з Верховною Радою», – зазначається у висновках Венеціанської комісії. Водночас Венеціанська комісія вважає, що парламент необхідно позбавити можливості винесення вотуму недовіри Генпрокурору.

Українські науковці й правники висловили свої зауваження щодо запропонованого в змінах до Конституції порядку призначення і звільнення Генерального прокурора. Відповідно до конституційних змін, Генеральний прокурор України призначається на посаду Президентом за згодою Верховної Ради. Президент має повноваження одноособово звільнити Генерального прокурора, і Верховна Рада може висловити Генеральному прокурору недовіру, що має наслідком його відставку з посади. Тому такий порядок, за словами експертів, лише поглиблює проблеми політичної залежності Генерального прокурора.

Для голови Державного бюро розслідувань передбачено аналогічний порядок призначення і звільнення, що очікувано спричинило критику з боку вітчизняних експертів. Незалежно від того, які розслідування маються на увазі як функції цього органу, зрозумілим для правників є те, що він має бути максимально політично незалежним. Тому, на думку українських фахівців у галузі права, запропонований у законопроекті порядок призначення і звільнення голови Державного бюро розслідувань є неприйнятним.

Критичну оцінку отримали від вітчизняних правників конституційні зміни в положенні щодо призначення одноособово Президентом голови Антимонопольного комітету України, голів і членів національних комісій, що здійснюють державне регулювання природних монополій. За їхніми словами, така пропозиція не може бути підтримана. «Ці органи мають бути незалежними від Кабінету Міністрів та парламентської більшості. Однак зосередження в руках Президента контролю над органами, уповноваженими здійснювати державне втручання у ведення бізнесу, створює великі ризики зловживання відповідними повноваженнями. Спільне призначення та звільнення голови Антимонопольного комітету Президентом та Верховною Радою, передбачене сьогодні, створює кращі умови для його незалежності від політичного впливу. Що ж стосується регуляторних органів, то сама ідея їхньої колегіальності полягає в тому, щоб у них були представлені різні учасники відповідних правовідносин. Тому вони мають формуватися різними

суб'єктами. Призначення всіх членів з одного політичного центру нівелює їхню колегіальність», – ідеться у висновках групи вітчизняних науковців і громадських експертів.

Водночас видається обґрунтованою, за твердженнями вітчизняних експертів, конституційна зміна в положеннях щодо призначення на посаду Президентом за згодою Верховної Ради і звільнення одноособово Президентом голови Служби безпеки України. Згідно з чинною Конституцією, голова Служби безпеки України як призначається, так і звільняється Президентом за згодою Верховної Ради. Служба безпеки України функціонально пов'язана з повноваженнями Президента. На переконання фахівців, можливість Президента звільняти голову Служби безпеки України, у разі неналежного виконання ним своїх обов'язків, є необхідним інструментом для виконання Президентом своїх повноважень.

Також якщо, відповідно до чинної Конституції, міністр оборони й очільник МЗС призначаються парламентом за поданням Президента, то планується, що представлятиме їх у парламенті Прем'єр-міністр за узгодженням із Президентом. Такі зміни до Основного закону отримали позитивну оцінку українських правників. На їхнє переконання, порядок, запропонований законопроектом від Президента, краще забезпечує цілісність і єдність державної політики у відповідних сферах.

У своїх висновках щодо проекту змін до Конституції України Венеціанська комісія привітала скасування імперативного мандата для народних депутатів і повноважень загального нагляду Генеральної прокуратури, назвавши такі новації «довгоочікуваними» і такими, що «мають вітатися»: «скасування наглядових повноважень прокуратури є особливо важливим кроком вперед і очікуваним спільним зобов'язанням, що прийняла Україна при вступі в Раду Європи».

Нагадаємо, у своєму законопроекті змін до Конституції Президент пропонує виключити норму імперативного мандата для народних депутатів. Так, з тексту чинної Конституції пропонується виключити ч. 6 ст. 81 про те, що повноваження народного депутата закінчуються в разі невходження народного депутата, вибраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичної партії) або виходу народного депутата із складу такої фракції. Виключена також норма про те, що повноваження народного депутата, вибраного від політичної партії (виборчого блоку політичної партії), закінчується достроково в разі його невходження до фракції цієї політсили за рішенням вищого керівного органу відповідної політичної партії в день прийняття такого рішення. У президентському законопроекті також відсутня норма про те, що депутатська фракція у Верховній Раді, до складу якої входить більшість депутатів від конституційної більшості в парламенті, має права коаліції депутатських фракцій.

Втрачає частину повноважень і Кабінет Міністрів України. Сьогодні Президент призначає голів обласних, міських і районних держадміністрацій за пропозицією уряду. У разі прийняття запропонованих конституційних змін

Президент отримає повноваження самостійно, без узгодження з урядом, призначати керівників цих органів.

Водночас представники Венеціанської комісії критично оцінили той факт, що проектом змін до Конституції не передбачено реформування судової системи. «Комісія знову наполегливо закликає українську владу швидко продовжити реформи судової системи відповідно до чинних стандартів незалежності», – наголошується у висновках.

Зі свого боку, вітчизняні експерти звернули увагу на те, що в конституційній реформі увага судовій владі фактично не приділяється. Водночас саме вона, на думку представників Венеціанської комісії, потребує найбільш радикального реформування. Отже, автори звіту закликали включити до змін до Конституції положення про судову реформу. «Українська влада пояснила, що Президент був позбавлений можливості внести правки в положення про судову владу, тому що набір відповідних поправок до цих положень уже перебуває на розгляді у Верховній Раді. Перший набір поправок був відхилений, так що знову можна повернутися до цієї сфери. Венеціанська комісія неодноразово закликала українську владу внести правки в конституційні положення про судову владу. Комісія також підтримала правки, які були відхилені Верховною Радою, і стурбована тим, що ця довгоочікувана вкрай актуальна реформа все ще не проведена. Комісія знову наполегливо закликає українську владу перейти стрімко до реформи судової системи у відповідності з діючими стандартами незалежності», – наголошується у висновках комісії.

Це зауваження не залишилося поза увагою офіційного Києва, який, розуміючи втрачений час на реалізацію відповідних реформ, намагається демонструвати кроки в бік виконання зобов'язань України перед європейською спільнотою. Як відомо, нещодавно Президент України П. Порошенко підписав указ, яким затвердив Положення про Раду з питань судової реформи та її персональний склад. Глава держави наголосив на важливості створення судової системи, яка відповідатиме європейським стандартам і користуватиметься беззаперечною довірою громадян. Проведення цієї реформи також є одним із зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію з Євросоюзом. Згідно з документом, рада визначається як консультативно-дорадчий орган при Президентові України, який у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента, Кабінету Міністрів, іншими актами законодавства й затвердженням Положенням. Серед її основних завдань – підготовка й подання главі держави пропозицій щодо стратегії реформування судоустрою та судочинства, інших суміжних правових інститутів, розроблення планів дій щодо впровадження цієї стратегії, а також сприяння налагодженню ефективного механізму взаємодії державних органів, інститутів громадянського суспільства й міжнародних організацій з питань підготовки та реалізації стратегії реформування цієї сфери.

Головне зауваження комісії стосувалося також способу підготовки законопроекту про зміни до Конституції. Венеціанська комісія зазначила, що

громадянське суспільство в Україні не було поінформовано або залучено до консультацій з питань поправок на стадії їхнього розгляду. У самій Раді Європи на цей аспект також звернули увагу. «Проект поправок має пройти громадські слухання в рамках відповідних процедур, перед тим як він буде затверджений», – підкреслили в Раді Європи.

На думку міжнародних експертів, підготовка концепції реформи відбувалася кулуарно, без широкого обговорення. Представники комісії висловили надію, що громадське обговорення змін до Конституції в Україні все ж таки відбудеться. «Якщо виняткові обставини, що склалися в Україні сьогодні, можуть служити виправданням надзвичайно швидкій підготовці поправок, Венеціанська комісія хотіла підкреслити, що, для того щоб конституційна реформа була успішною, вона має бути підготовлена належним чином, зокрема на основі широких консультацій із громадськістю. Проект поправок у стадії розгляду, відповідно, має бути винесено на громадське обговорення, під час наступної процедури і до остаточного його прийняття», – ідеться в документі комісії.

Водночас Венеціанська комісія звертає увагу, що офіційний Київ поінформував її про наміри Президента переглянути свій проект запропонованих поправок до Конституції не тільки на основі принципів і стандартів Ради Європи в галузі конституційного устрою, а й на основі широкого політичного й громадського консенсусу. «Комісія вітає це рішення», – підкреслюється у висновках міжнародних експертів.

Очікують забезпечення прозорості, публічності й суспільної дискусії в процесі здійснення конституційної реформи й українські експерти. Вони констатують той факт, що до моменту внесення законопроекту до Верховної Ради в публічному доступі не було ні самого тексту законопроекту, ні його концепції. Відтак учасники суспільного діалогу не мали можливості предметно обговорити концептуальні зміни та внести свої пропозиції.

У вирішенні цього питання українська громадськість хоче знати, хто готував текст законопроекту. Як відомо, робоча група чи комісія для підготовки законопроекту Президентом не була створена. Досвід сталих демократій показує, що тексти Конституції чи поправок до неї мають готувати визнані та незаангажовані фахівці-конституціоналісти. Це є запорукою підготовки виваженого й грамотного проекту, а також однією з ключових передумов для суспільної довіри й підтримки конституційної реформи.

У свою чергу Венеціанська комісія наголошує на необхідності проведення конституційної реформи в Україні якомога швидше. Президент Венеціанської комісії Д. Букіккіо зазначає про готовність комісії продовжити співпрацю з українською владою в роботі над розробкою змін до Конституції України.

Прийняття змін до Основного закону – одне з головних завдань Верховної Ради восьмого скликання. Результати парламентських виборів, на перший погляд, створюють хороші передумови для консолідації сил навколо здійснення конституційної реформи. Проте політологи дають мало шансів

тому, що парламент проголосує за президентську конституційну реформу в короткі терміни. «Нова Конституція передбачає, що влада знову відійде до Президента. Парламент за це ні за що не проголосує, особливо в ситуації, коли він сам може стати реальною силою», – стверджує політолог В. Карасьов.

Нагадаємо, відповідно до чинної Конституції, президентський проект закону про внесення змін до Конституції для набрання чинності має бути попередньо схвалений більшістю від конституційного складу Верховної Ради. Зміни до Конституції вважатимуться прийнятими, якщо на наступній сесії Верховної Ради за них проголосує не менше двох третин від конституційного складу парламенту (300 народних депутатів).

Водночас стає очевидним, що в частині повноважень Президента відбудеться коригування змін в усіх аспектах. Уже сьогодні «Народний фронт», який став лідером за результатами парламентських виборів, орієнтований на те, щоб отримати посаду Прем'єр-міністра й декілька посад у ключових міністерствах. Це означає, на думку оглядачів, що він не зацікавлений у послабленні повноважень уряду. Також передбачається, що «Самопоміч» насамперед відстоюватиме надання ще більших повноважень місцевій владі. Очевидно, що Президенту потрібно буде шукати компроміси з цими двома політсилами. Адже без їхніх голосів зібрати конституційну більшість у 300 голосів для внесення змін в Основний закон буде проблематично. Більше того, голоси «Народного фронту» й «Самопоміч» необхідні для легітимізації пропонованих змін і вказуватимуть на досягнення суспільного консенсусу щодо реформування Конституції.

Таким чином, запропоновані Президентом П. Порошенком зміни до Конституції України, незважаючи на загалом позитивну оцінку, викликали, тим не менше, ряд зауважень як у міжнародних, так і вітчизняних експертів. Це є сигналом для глави держави розпочати суспільний діалог щодо проведення конституційної реформи. І чим ширшим буде залучення до процесу здійснення конституційної реформи представників громадянського суспільства на всіх її етапах, тим аргументованішими виглядатимуть конституційні ініціативи Президента. Урахування П. Порошенком критичних зауважень науково-експертного співтовариства, забезпечення відповідності конституційного процесу критеріям прозорості, публічності, правничої грамотності знівелює будь-які звинувачення з боку політичних опонентів

(Матеріал підготовлено за інформацією таких джерел: офіційний сайт Президента України (<http://www.president.gov.ua>); Сьогодні (<http://www.segodnya.ua/politics/pnews/kogo-nadelyat-vlastyu-pri-izmenenii-konstitucii-ukrainy-564721.html>); УНН (<http://www.unn.com.ua>); ТВі (http://ru.tv.ua/new/2014/10/27/v_venecii_odobrili_proekt_poroshenko_otnositel_no_izmenenij_k_konstitucii_ukrainy); ТСН (<http://ru.tsn.ua/politika/venecijskaya-komissiya-odobrila-konstituciyu-poroshenko-kivalov-391045.html>); News.online (<http://news.online.ua/670060/venetsianskaya-komissiya-rekomenduet-vlastyam-ukrainy-vynesti-na-referendum-konstitutsionnuyu-reformu/>); Коментарии

*(<http://comments.ua/world>); *Весті мас-медіа* (<http://vesti-ukr.com>); *Центр політико-правових реформ* (<http://pravo.org.ua>).*

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Реформа Збройних сил України очима експертів

Військова агресія Росії поставила Україну в нові реалії, за яких одним з головних пріоритетів стала побудова нової моделі Збройних сил, що найбільшою мірою відповідає б вимогам сьогодення.

Як відомо, на момент набуття державно-політичної незалежності, при кількості населення понад 50 млн осіб, Україна успадкувала від Радянського Союзу 780-тисячне військоve угруповання, на базі якого й почалася розбудова воєнної організації України, зокрема її основного компонента – ЗС України.

Відправним пунктом щодо створення Збройних сил України стало затвердження Верховною Радою України 11 жовтня 1991 р. концепції оборони й будівництва Збройних сил України. Згідно з нею було визначено стратегічний курс військового будівництва: створення Збройних сил України здійснювати шляхом поетапного скорочення й реформування військ колишньої Радянської армії, що дислокувалися на території України, на відповідній правовій основі. До кінця 1991 р. було прийнято пакет законів: «Про оборону України», «Про Збройні сили України», «Про прикордонні війська», а також Постанову Верховної Ради України «Про військові формування в Україні».

У 1993 р. було прийнято Воєнну доктрину України, яка визначала, що Україна не вважає жодну державу своїм воєнним противником, але разом з тим має наміри адекватної відповіді тим, хто загрожуватиме воєнній безпеці держави. З огляду на це напрям діяльності ЗС України носив оборонний характер.

Помилкове доктринальне бачення того, що Українська держава не має ворогів і пов'язана лише братніми відносинами з Росією та іншими сусідами, які не становлять для нас військових загроз, призвело до того, що наші Збройні сили виявилися не готовими повною мірою до відбиття агресії противника й захисту державного суверенітету. Це сталося значною мірою й тому, що за часи незалежності, на жаль, були втрачені можливості для кількісного та якісного реформування збройних формувань. Владні структури, замість якісного реформування армії, підтримували процес бездумного розпродажу зброї та майна, непродуманого скорочення чисельності армії, недолугої кадрової політики, що призвело до втрати боєздатності Збройних сил України. Отримані мільярди від продажу озброєння, військового майна, військових містечок не були використані для переозброєння армії.

Підприємства вітчизняного військово-промислового комплексу не було повною мірою переорієнтовано на випуск сучасного озброєння й модернізацію військової техніки. Розроблені та прийняті програми реформування, «розбудови», скорочення, оптимізації, профілізації Збройних сил України приймалися, проте на практиці не виконувалися.

Отже, необхідність реформування української армії є очевидною, а в умовах відбиття військової агресії з боку Росії стає запорукою збереження державності й територіальної цілісності України.

Реформа армії має означати набуття нею нових якостей, насамперед оптимальних за критеріями чисельності, бойової спроможності, мобільності, керованості, забезпеченості й живучості в інтересах ефективної оборонної війни. Також реформа покликана створити оптимальну структуру видів Збройних сил і їхніх угруповань на всіх кордонах України в пропорційній кількості рівню загроз і ризиків воєнної безпеки, що на цих напрямках прогнозуються.

З огляду на це Президент України П. Порошенко поставив перед Міністерством оборони завдання розробити нову редакцію Стратегії національної безпеки та оборони, Військової доктрини України, Державної програми розвитку Збройних сил України й Державної програми розвитку озброєння та військової техніки. Нові документи мають забезпечити побудову сучасних, добре оснащених Збройних сил, здатних захистити територіальну цілісність держави.

Внесення змін до Воєнної доктрини України стосується основ військової політики держави, яка зумовлена змінами військово-політичної обстановки, що склалася у світі та навколо України. Планується, що оновлена Військова доктрина України визначить нові принципи воєнної політики держави. «Нам терміново потрібна нова військова доктрина, – зазначив П. Порошенко. – Поточна ситуація просто зобов'язує нас до цього. Потрібно покласти край хибній практиці, коли наші солдати, наші герої воюють зброєю, яка пройшла Другу, а інколи навіть Першу світову війну. Потрібно віддати належне їхньому героїзму і нарешті дати їм високоточну зброю, що, без сумніву, підніме їхній бойовий дух».

Президент також підкреслив, що нова доктрина повинна відповідати інтересам країни, і порадив міністерству приділити особливу увагу таким питанням, як налагодження прямих контактів із західними партнерами, причому затвердити стратегію Президент доручив якомога швидше.

Військові аналітики одноголосно заявляють, що в новій Військовій доктрині України центральною має бути тема російської агресії, причому в основу оборонної стратегії мають бути покладені аналітичні дані й рекомендації експертів НАТО та західних партнерів країни (<http://ukraine.setimes.com/uk/articles/uwi/features/2014/10/24/feature-01>).

За словами директора Інституту глобальних стратегій В. Карасьова, за зразок слід взяти ізраїльські збройні сили. Така модель передбачає, що витрати на утримання армії повинні становити 5 % від ВВП, тоді як європейські країни витрачають на них близько 2,5 % від ВВП. За словами В.

Карасьова, питання тільки в тому, чи є в Україні такі гроші. «Нова Військова доктрина повинна слугувати надійним захистом від російської агресії. Саме тому військові бази потрібно перенести зі східних регіонів у західні», – пояснює В. Карасьов. Він додає, що країна повинна бути готова до нападу Росії, при цьому потрібно прислухатися до західних партнерів, оскільки Україна прагне увійти до складу ЄС.

«Щоб нова Військова доктрина була ефективною, потрібно ретельно проаналізувати, звідки чекати загрозу в середньостроковій перспективі», – наголошує директор військових програм Центру ім. О. Разумкова М. Сунгуровський.

Співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки Центру ім. О. Разумкова О. Мельник вважає, що реформа української армії має розпочинатися з комплексного огляду сектору безпеки та оборони, який би оцінив увесь комплекс воєнних і невоєнних загроз, від найменш імовірних до найбільш імовірних, наявні ресурси й дав би змогу вийти на оптимальний «варіант» Збройних сил. Виходячи із цього аналізу, визначаються життєво важливі для України пріоритети і формується певний набір можливостей, як військових, так і можливостей усіх державних структур – від МНС й аж до, наприклад, Міністерства охорони здоров'я (http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=1165).

Потім підводяться фінансові розрахунки під це. При перших розрахунках, як правило, виходять на бюджет, що в кілька разів перевищує можливий, – не лише оборонний, а всієї країни. Уже потім розглядаються різні варіанти протидії цим загрозам: дипломатичні, економічні, політичні і власне військові. І лише у процесі цього процесу досягається оптимальне рішення. «Це складний процес, але в Україні є фахівці, є можливість залучати міжнародних експертів, зокрема з НАТО, – ця робота є дещо рутинною, але її потрібно робити, якщо ми нарешті хочемо збудувати нову армію, а не безперервно імітувати реформу», – переконаний О. Мельник.

Оскільки оборонний бюджет країни не повинен підривати перспективи її соціально-економічного розвитку, оптимальним вважається цифра у 2 % ВВП на оборону. Це, до речі, є стандартом для країн НАТО. Він забезпечує належний рівень обороноздатності й дає змогу країні витратити кошти на інші соціальні потреби: на медичне забезпечення, освіту. При цьому допускається короткочасне збільшення бюджету, наприклад, на програми переозброєння, але не більше 4 %, бо якщо впродовж кількох років поспіль витрати перевищують 4 %, то тим самим створюються передумови для виникнення значно більших соціально-економічних загроз безпеці, ніж потенційні воєнні загрози.

За підсумками комплексного огляду сектору безпеки й оборони мають бути запропоновані насамперед стратегія національної безпеки і воєнна доктрина. І, відповідно, ці заходи мають бути розписані в державній програмі реформування, з розрахунками й за часом, і за реальними коштами. При цьому однаково небезпечно як «відтягувати» процес реформування, так і

вдаватися до поспішних кроків без ґрунтовної підготовки, застерігає О. Мельник.

Довгострокові заходи для реформування української армії запропонував координатор групи «Інформаційний опір», військовий експерт й учасник військової ради партії «Народний фронт» Д. Тимчук. Запропоновані ним кроки являють собою стратегію розвитку й зміцнення обороноздатності України (<http://www.profi-forex.org/novosti-mira/novosti-sng/ukraine/entry1008227107.html>).

За твердженням експерта, насамперед необхідно виробити основні принципи, на яких базуватимуться нові Стратегія національної безпеки та Військова доктрина. Відповідно, переформатуванню підлягають відомчі концепції, а також існуючі на державному рівні програми реформування збройних підрозділів, що виконують завдання оборони.

При розробці пропозицій щодо переформатування Збройних сил слід виходити з того, що військові загрози українській безпеці, у принципі, можуть виходити не тільки з боку Російської Федерації. Тим не менше, загроза саме з боку Росії на сьогодні найбільш явна. Відповідно, готовність до російської агресії повинна бути основним принципом у формуванні нової української армії. Водночас неможливо заперечувати величезної різниці в оборонних потенціалах двох країн, яка змушує до пошуку альтернативних рішень, так званих асиметричних відповідей.

Компонентами формування нової системи обороноздатності Д. Тимчук визначив:

1. Членство України в міжнародних організаціях військового характеру, отримання від світової спільноти гарантій колективної безпеки. У цьому контексті основною метою для України є членство в Північноатлантичному альянсі – як найпотужнішому об'єднанні держав мілітаристичного характеру. Одночасно з цим також важливо брати участь в ініціативах оборонного характеру разом із країнами Євросоюзу. Пріоритетним у цьому випадку Д. Тимчук називає співпрацю з державами Прибалтики, Польщею, Грузією, Азербайджаном і Туреччиною.

2. Наявність в українських військових зброї стримування, або так званого озброєння військово-політичної дії. Беручи до уваги відсутність ядерної зброї, варто враховувати розташування України в центральній частині Європи, густонаселеному регіоні з інфраструктурою, що динамічно розвивається. Ефект, аналогічний застосуванню тактичної ядерної зброї, може стати наслідком атаки на об'єкти енергетичної галузі або промисловості, що належать країні-агресору. Тому роль військово-політичної зброї можуть виконувати ракетні комплекси з дальністю ураження цілі до 500 км і відповідна авіація.

3. Формування й розвиток так званих сил спеціальних операцій. Специфіка цього військового інструменту полягає в його самодостатності. Сили повинні об'єднувати в собі фахівців різного профілю. Застосування цих підрозділів допустимо як для проведення спеціальних операцій вузького профілю, так і для виконання комплексних завдань. При цьому найближчим

завданням підрозділів такого профілю експерт називає звільнення тимчасово окупованих українських територій.

4. Повне переформатування Збройних сил, перетворення їх на повноцінну школу підготовки до подальшої потенційної мобілізації. При цьому можливі два варіанти проведення підготовки – підготовка солдатів строкової служби або формування армії на контрактній основі. Кожен з варіантів передбачає подальшу періодичну перевірку боєздатності підготовлених бійців.

5. Перегляд системи мобілізації. Доцільно, на переконання Д. Тимчука, і створення територіальної оборони. Базисними принципами оборони на місцях експерт називає навчання основам військової справи в навчальних закладах, створення підрозділів по всій Україні з подальшою їх інтеграцією в органи військового управління. Управління цією системою Д. Тимчук пропонує покласти на Генштаб. У програмах навчальних закладів прикордонних регіонів експерт пропонує зробити наголос на засвоєнні принципів ведення партизанської боротьби.

6. Створення баз партизанської війни. Окрему увагу при цьому Д. Тимчук пропонує зосередити на підготовці населення прикордонних областей. На цих територіях експерт вважає за потрібне створення мережі секретних пунктів координації боротьби. Крім того, необхідною є організація складів, на яких зберігатиметься озброєння, боєприпаси, медикаменти, продовольство, спорядження та амуніція, а також польових госпіталів. У разі військової агресії підрозділи територіальної оборони прикордонних регіонів будуть базою для оперативного формування партизанських загонів, що взаємодіють з регулярною армією.

7. Розвиток оборонно-промислового комплексу для забезпечення потреб збройних формувань України в зброї і військовій техніці. Для визначення потреб підрозділів Д. Тимчук пропонує максимум уваги приділити формуванню і фінансуванню державного замовлення. Оборонна промисловість повинна бути орієнтована, як пріоритет, на потреби української армії, а не на потреби в українській техніці, які є в зовнішніх споживачів.

Останнім часом в Україні часто обговорюють швейцарську модель побудови армії як можливий зразок для наслідування в реформуванні українських Збройних сил.

Варто зазначити, що швейцарська армія існує з 1815 р., і від самого початку свого існування вона проголосила довічний нейтралітет. Політика нейтральності полягає в тому, щоб обмежувати воєнні дії наданням миротворчих послуг іншим країнам для врегулювання конфліктів. Швейцарія не має домовленостей про спільну оборону з іншими країнами, не є членом військових альянсів; армія країни є винятково оборонною та автономною, зокрема стосовно НАТО (<http://life.pravda.com.ua/society/2014/06/10/171074>).

Сьогодні збройні сили Швейцарії – країни, де проживають близько 8 млн осіб – це, по суті, «армія громадян»: лише 5 % військовослужбовців країни – професійні військові. Решта – громадяни, які виконують роль міліції

та регулярної армії і яких призивають на обов'язкову військову службу з 18 до 35 років.

Обов'язковий призов до армії у Швейцарії розпочинається з 18 років: молоді люди проходять основне навчання в спеціальних «школах для новобранців». Базове навчання триває від 18 до 21 тижнів, для спеціалізованих, «елітних» підрозділів – 25 тижнів.

Від моменту завершення основного курсу навчання чоловіки залишаються військовозобов'язаними до 30-річного віку або – у випадку, якщо вони ще не відслужили потрібну кількість днів – до досягнення ними 34 років.

Після проходження 4–5-місячного основного курсу навчання в «школі для новобранців», чоловіки повертаються до звичайного життя. Але кожного року на три тижні мають повертатися до армії для проходження інтенсивного «курсу повторення». Ці щорічні повернення до армії тривають доти, поки військовозобов'язані не вичерпають 260 днів обов'язкової військової підготовки для рядового – у середньому це займає 7 років.

Після реформи 2003 р. призовники можуть обрати варіант відслужити всі «курси повторення» одразу після «школи для новобранців», але така служба триває вже не 260, а 300 днів. Офіцери служать удвічі довше – 600 днів.

Якщо юнак навчається в університеті, то він може подати заяву про перенесення служби в армії на пізніший час або пройти навчання в «школі для новобранців» під час канікул і дещо «запізнитися» на початок навчального року. Але у випадку, якщо він уже працює, то мусить іти до армії: усі роботодавці у Швейцарії зобов'язані відпускати свого працівника в армію і виплачувати йому від 80 до 100 % його заробітної плати: держава, у свою чергу, компенсує роботодавцю ці виплати в повному розмірі.

З 1996 р. альтернативою службі в армії є цивільна служба. Будь-який чоловік призовного віку може подати заяву про бажання проходити цивільну службу замість військової. Натомість вона триває в півтора раза довше, ніж військове навчання.

Призовники проходять обов'язкову медичну комісію. Деколи рішенням комісії вони можуть бути визнані непридатними для служби в армії – близько третини чоловіків призовного віку не служать в армії з тих чи інших особистих причин.

До 2004 р. такі «непридатні» до служби в армії платили податок у розмірі 2 % від їхнього доходу, який за законом обкладається податком. Із 2004 р. платять уже 3 %, але лише у випадку, якщо вони не проходять ані військову, ані цивільну службу.

Військовозобов'язані у Швейцарії зберігають особисту зброю вдома – рушницю для солдатів або револьвер для офіцерів. Головним обґрунтуванням такого порядку й досі є потреба швидкої мобілізації – у межах 24–48 год. Протягом цього часу Швейцарія здатна збільшити свою армію до 650 тис. осіб з 22 тис.

Традиційно швейцарські чоловіки тримали вдома не лише зброю, а й набої до неї, щоправда, у дуже обмеженій кількості і в спеціальних запломбованих коробках, які дозволялося відкривати лише у випадку війни. Лише в 2007 р., після декількох резонансних убивств та особливо самогубств, здійснених за допомогою армійської зброї, рішенням Ради Федерації було заборонено тримати вдома бойові набої. Але рушницю й револьвер швейцарські військовозобов'язані й сьогодні тримають удома – хоча, за бажанням, можуть здавати її в спеціальні арсенали.

Після закінчення служби боєць отримує від держави також військову форму на всі періоди року, що включає в себе три комплекти, і військове спорядження – бронезилет, каску тощо.

Обов'язковою для призовників залишається щорічна тренувальна стрільба: у період між двома «курсами повторення» кожний військовозобов'язаний має прийти в спеціальний тир і зробити певну кількість пострілів, щоб не втратити набуті навички.

Збройні сили Швейцарії мають специфічну стратегію: оскільки 70 % території країни – це гори, то традиційно армія використовувала тактику «барикадування в горах», готувалася до війни спротиву, мінування мостів і вершин тощо. При тому що все багатство країни – сільське господарство, індустрія, міста – розташоване в долинах.

Директор військових програм Центру ім. О. Разумкова М. Сунгуровський вважає, що загалом швейцарська модель армії прийнятна для України. Проте варто грамотно застосувати її до українських умов. Експерт переконаний, що «ми не можемо взяти будь-яку вже існуючу систему (якою б хорошою вона не була) й автоматично застосувати її до нашої армії, адже в нас є багато нюансів і своя специфіка, яка не прорахована в тій же швейцарській моделі». За його словами, при реформуванні потрібно врахувати всі силові структури, не тільки армію, адже всі вони на сьогодні задіяні в антитерористичній операції. «Також необхідно взяти до уваги той потужний недержавний сектор, який себе проявив, на основі якого і будуть, найімовірніше, проводитися реформи», – говорить експерт (<http://pohlyad.com/news/n/59315>).

Зараз в Україні є багато силових структур, зокрема й тих, що проявили себе недавно, в умовах війни. Тому потрібно знайти розумний баланс сил і засобів, які будуть у Збройних сил, Нацгвардії, МВС, прикордонників, вважає М. Сунгуровський. «Потрібно говорити про створення народного ополчення, про професіоналізацію Збройних сил і всіх силових структур. Велику увагу треба приділити кадровій підготовці й перепідготовці офіцерського складу. Також треба провести суттєву модернізацію технічного парку», – говорить експерт. Крім того, ми повинні бути готовими до того, що реформування армії та всіх силових структур потребує багато сил і засобів. Тому потрібно врахувати й економічний аспект.

Теоретично побудувати таку модель в Україні реально, погоджується військовий експерт агентства Defense Express А. Михненко. Проте все залежить від фінансування. Швейцарський військовий бюджет становить

майже 5 млрд дол. Тобто якщо брати швейцарський варіант, бюджет Міністерства оборони України повинен становити 30 млрд дол.

У цьому зв'язку варто нагадати, що в поточному році, за даними Міністерства оборони, це відомство вже отримало майже 18 млрд грн й очікує ще близько 5 млрд (тобто понад 1 млрд євро). Наприкінці жовтня керівник фінансового відділу Міноборони І. Марко назвав суму загальних потреб української армії на 2015 р.: 47 млрд грн (близько 2,5 млрд євро). Це найбільший оборонний бюджет за весь час існування української армії, який, однак, неспівмірний з потребами в разі впровадження швейцарської моделі армії.

Ще одним істотним нюансом є те, що у Швейцарії армійська служба врегульована на законодавчому рівні, на відміну від України. «Уявіть, що буде, якщо кожен чоловік в Україні піде на армійську підготовку, нехай навіть на три тижні. Хто збереже його робоче місце, заробітну плату, хто компенсує збитки підприємству? Крім того, на руках у швейцарців до 4,5 млн од. різної зброї. Це більше ніж у кожного другого! Чи реально таке в Україні?» – розмірковує А. Михненко.

«Швейцарська модель означає, що чоловік йде на службу і повертається звідти зі зброєю і патронами. В Україні ж досі немає закону про цивільну зброю, який би дав нам право мати вдома хоча б пістолети для захисту від злочинців. До того ж у Швейцарії все це прописано в Конституції. На підставі яких законів і змін до Конституції Міноборони планує озброювати все населення України або, скажімо, змусити його проходити курси молодого бійця?» – дивується голова наглядової ради Української асоціації власників зброї Г. Учайкін.

Пропозиції щодо реформування Збройних сил України, часто кардинально протилежні, нині лунають серед військових експертів, політиків, командирів добровольчих батальйонів із зони АТО. Так, кандидат у народні депутати, генерал-майор запасу В. Чумак зазначає, що війна, яка нині триває в Україні, змусила армію і модернізуватися, і посилюватися. «Тепер ми абсолютно чітко знаємо, що повинно бути в армії. Армія повинна бути високомобільною, високотехнологічною. Для того щоб воювати у таких війнах, які носять локально-гібридний характер, повинна бути не величезна, потужна сила, а мобільні підрозділи, які пересуваються на броньованих засобах, типу БТРів, посилених танками. Але головне, що поруч з ними повинні існувати високотехнологічні прилади й засоби для розвідки і передачі даних. Тобто безпілотник повинен стати не екзотичним явищем, а нормальним засобом розвідки мотострілецького або механізованого взводу для того, щоб мати “очі”, щоб бачити, що відбувається на полі бою», – зазначив В. Чумак.

Політик упевнений, що в Україні має бути професійна армія, але водночас з «величезним добре навченим мобілізаційним резервом». «Напевно треба відродити питання щодо початкової військової підготовки в школах, напевно треба відродити питання зборів мобілізаційного резерву не менше двох разів на рік», – вважає В. Чумак.

У свою чергу командир батальйону А. Білецький визначив три важливі для армії моменти. «По-перше, це сам підхід до комплектування армії. Я вірю у добровольчий принцип, я вірю, що повинна існувати невеличка армія з добровольців, професіоналів, яка буде створювати кістяк оборони країни», – зауважив військовий і додав, що українські Збройні сили мають формуватися на зразок швейцарської армії, тобто «коли народ має можливість та обов'язок пройти військову підготовку в таборах, мати зброю, перебувати в територіальному підрозділі оборони, які підсилюють цю професійну армію, коли над країною нависає загроза».

Другим пунктом А. Білецький назвав необхідність тотальної зміни військової освіти й професійної підготовки. «Вся наша система підготовки заточена під тактику і техніку великої мобілізаційної армії 60–70-х років. Сучасні канони – найпростіший варіант – це йти за західними зразками, тим шляхом, яким пішла Грузія, країни Східної Європи й Балтії. Повністю всю освіту переформатувати, умовно кажучи, під стандарти НАТО», – додав він.

Третім важливим питанням є тилова система й забезпечення. «Вся тилова система на наших очах не працює на всіх рівнях – починаючи від заводу, від закупівельної комісії до генералів і безпосереднього розподілу на фронт. Тил треба зробити значно прозорішим, повністю міняти. Найкращий варіант – в Україні зараз є така можливість – опертися на досвід волонтерів. Волонтерська допомога дуже відчутна. Є волонтери, які створили досить ефективну систему постачання підрозділів», – сказав А. Білецький.

Директор Інституту зовнішньої політики Дипломатичної академії, політолог і капітан I рангу у відставці Г. Перепелиця підтвердив, що більша частина тилового забезпечення здійснюється волонтерами, зазначивши, що це є дуже позитивним моментом, оскільки «на такому піднесенні дійсно можна будувати міцну і боєдатну армію». «Але це буде тільки згодом, коли прийде новий генералітет, прийде нова військова еліта і побудує національну модель армії, яка буде відповідати нашій історичній національній традиції, тому що в українців по природі є хист воїнів. Вони дуже добре воюють. Ми це бачимо по тому, як наші батальйони дуже стійко стоять, при тому що поступаються в озброєнні», – вважає експерт.

Водночас Г. Перепелиця розкритикував швейцарську модель побудови армії, про яку говорять політики, оскільки вона не враховує не лише ті умови, у яких перебуває Україна, а й особливості її політичного становища. Крім того, Г. Перепелиця зауважив, що поки Україна не є членом НАТО, ми не можемо говорити, що нам достатньо лише професійної (контрактної) армії. «Очевидно, ми повинні мати дуже потужні мобілізаційні резерви, треба відновити систему мобілізаційної підготовки та приступити до вибудови територіальної оборони, – сказав він. – Три ключові сегменти мають бути у моделі ЗС: ядро, сили, які будуть виконувати завдання зі стримування агресії у локальних конфліктах, це сили швидкого реагування на агресію (професійна армія); друге, коли вже починаються масштабні бойові дії, задіюються основні сили оборони, які формуються на базі територіальної оборони й мобілізації населення. І третій сегмент – належність до системи

колективної оборони (НАТО)».

Г. Перепелиця також зауважив, що військові, які пройшли до Верховної Ради, зможуть допомогти в реформуванні армії: «Я думаю, що військові здатні вплинути на процес реформування. Але ці військові – командири батальйонів, які себе проявили, – це кістяк нової української армії, і їх, замість парламенту, треба висувати на більш високі військові посади. Ці люди реально можуть реформувати Збройні сили, покінчити з корупцією у ЗС».

У свою чергу директор Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР) В. Бадрак виділив два етапи в реформуванні армії. «Перший етап – це термінові кроки, які дозволять унеможливити подальшу агресію з боку РФ і захоплення територій. І другий етап – це стратегічні підходи, підготовка сил оборони до відбиття будь-якої зовнішньої агресії, створення потужного оборонного потенціалу», – наголосив експерт.

Зокрема, перший етап, що триватиме близько року-півтора, В. Бадрак розділяє на три групи кроків, які мають бути вжиті. Так спочатку, на його думку, мають бути вирішені адміністративні питання, зокрема підготовлений законопроект про введення військового стану і впроваджений ряд додатків до закону про правовий статус військового стану. «Це питання вимагає певного переформатування самої ідеології ведення війни. У рамках такого керівництва, щоб усі структури інших силових відомств (і батальйони МВС, Нацгвардії, і структури СБУ, і прикордонні структури) були підпорядковані Генеральному штабу фактично на час війни, – переконаний він. – Друга низка кроків першого етапу: це активізація державного оборонного замовлення... Це я кажу і про електрогенератори, і про перевізні кухні, і про інженерні загородження, і про прибори виявлення спостереження, розвідки, і, безумовно, озброєння».

Наступний, третій ряд кроків, зауважив військовий експерт, пов'язаний із природними циклами виробництва, тривалість яких потребує закупівель техніки в інших країн. «Наприклад, замовлення здійснено на закупівлю для танків партії систем захисту від високоточної зброї або партії радіолокаційних станцій виявлення, то це фактично десь шість-вісім місяців, а інколи й більше, від замовлення до реального виробництва і поставки у війська. Тому слід використати готовність західних країн до військового співробітництва. Я маю на увазі не безплатну передачу. Треба використовувати ресурси й закуповувати техніку колишнього радянського виробництва у країн Центральної та Східної Європи. Техніку, яка може терміново посилити оборонний потенціал і не вимагає додаткового навчання фахівців», – пояснив В. Бадрак.

Другий етап моделі реформування армії має бути пов'язаний зі створенням потужного оборонного потенціалу, який унеможливить агресію з боку РФ або іншого вірогідного противника, наголосив В. Бадрак. «Тут мають бути створені системи стримування. Одна система стримування, за нашими підрахунками, це можуть бути ракетні можливості. Україна є ракетобудівною державою і може створити різні ракети: крилаті,

протикорабельні, оперативно-тактичні ракети. Як у Росії “Іскандер”, у нас можуть бути “Сапсани”. Якщо їхню достатню кількість поставити у війська, це буде фактично такий рівень стримування, який унеможливить агресію супротивника», – вважає В. Бадрак.

Водночас до цього етапу входить створення спеціальних підрозділів, сил стримування армії. «Я гадаю, що є фахівці в Україні для створення таких підрозділів. Тобто спецназ має бути системою стримування, особливо коли йтиметься про спецназ, який може діяти у тилу ворога на глибині до 300 км. Це дуже потужна сила і вона зараз не використовується лише через те, що влада, військово-політичне керівництво вирішило не входити у стан війни, не оголошувати війну і фактично займатися обороною», – зауважив В. Бадрак.

Чимало прихильників і в ідеї створити в Україні збройне ополчення на постійній основі, тим більше що батальйони добровольців уже беруть участь у боях нарівні з армією. Ідеться, зокрема, про створення у складі Збройних сил України на базі кожного районного та міського військкомату «загонів оборони». Щоправда, експерти відзначають і те, що ці формування можуть створити певні проблеми. «Вони напівавтономні, вони вельми анархічні, вони – носії того, що в часи Громадянської війни називалося партизанщиною», – каже політолог В. Фесенко. За його словами, інтегрувати ці частини в структуру армії – непросте завдання.

«Насправді, не можна сказати, що питання “загонів оборони” вже повністю вирішене», – зазначає директор військових програм Центру ім. О. Разумкова М. Сунгуровський. Він додає, що військкомати ще не готові повністю до створення таких резервістських структур (http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/2014/10/141022_defense_units_reservists_vs).

Військові експерти вважають, що основною проблемою є те, що до цього часу не розпочалася комплексна реформа сектору безпеки, яка б охоплювала всі силові структури. Наприклад, формування різного роду резервних груп на місцях на сьогодні одночасно планують три державні структури: Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ і Державна служба з надзвичайних ситуацій.

«Паралельно з ініціативами Міноборони у МВС говорять, що на місцях треба створювати муніципальну міліцію – загони забезпечення правопорядку. Також іде підготовка реформи Держслужби з надзвичайних ситуацій, де хочуть створити загони швидкого реагування на надзвичайні ситуації», – розповідає М. Сунгуровський. Невідомо, чи будуть ці три види загонів якось координувати свою діяльність, чи будуть вони в одній структурі, додає експерт.

Крім того, у світлі анонсованої масштабної адміністративної реформи й децентралізації можна припустити, що питання їх забезпечення буде покладене в основному на місцеву владу. Чи вистачить у неї ресурсів на це – ще одне відкрите питання.

Утім безпосередньо ідею створення резервних загонів і своєрідного народного ополчення експерти вітають. «Це демонструє, що у регіонах

дійсно відбуваються заходи щодо захисту безпеки, і від цього люди почувають себе спокійніше, – говорить В. Гулима з Центру дослідження проблем регіонального і міжнародного співробітництва. – Є багато людей, які бажали б долучитися до оборони своєї країни, але з тих чи інших причин не можуть виїхати на Схід. Проте вони готові зі зброєю у руках захищати свій регіон. Тож зараз вони відновлюватимуть свої навички володіння зброєю».

Спостерігачі, утім, застерігають від того, щоб сліпо копіювати іноземний досвід створення резервістських формувань. «Насправді, система оборони Швейцарії базується на тому, що поки деякі загони стримують наступ ворога, все населення йде в гори, і тримає оборону там. Це – специфіка Швейцарії, переносити її в Україну немає сенсу», – попереджає М. Сунгуровський.

Варто зазначити, що практично всі експерти й політики наголошують на тому, що український військово-промисловий комплекс (ВПК) на часі перебуває в не найкращому стані. Проте, вливаючи у ВПК кошти, створюючи спільні підприємства з дружніми країнами й закуповуючи в партнерів необхідне озброєння, Україна має всі шанси «до зубів» озброїти армію і створити військо, яке унеможливить прояв агресії супротивника.

Як зазначив директор інформаційно-консалтингової компанії Defense Express С. Згурець, покращувати боєздатність української армії потрібно за рахунок підвищення ефективності систем зв'язку й розвідки, адже саме артилерія завдає найбільшої шкоди особовому складу та техніці української армії (<http://www.dw.de/український-впк-наростити-мязи-та-не-вмерти-з-голоду/a-18061432>).

Підприємства України вже розробили системи для розвідки вогневих позицій артилерійських знарядь. Хоча цей комплекс прийнятий на озброєння ще взимку 2013 р., хронічна нестача фінансів не давала можливості налагодити його серійне виробництво, пояснив С. Згурець. Якщо немає грошей на виробництво власної військової техніки, то можна застосувати методику придбання іноземних озброєнь за «офсетною схемою», вважає експерт. Така схема передбачає інвестування в промисловість України країною або компанією, у якої закуповуються озброєння, суми, що дорівнює обсягу контракту на закупівлю Києвом військової техніки. С. Згурець нагадав, що подібна схема працювала й працює в Індії, Пакистані, у багатьох країнах Азії, які піднімали свою оборонну промисловість. «Тоді гроші фактично залишаються в країні і працюють на її економіку», – пояснив експерт.

Донедавна бюджет України отримував сотні мільйонів доларів і від експорту озброєнь до Росії, який становив близько третини експорту української військової техніки. Сьогодні, констатує С. Згурець, усі військові програми співробітництва з РФ заморожені.

Але й намагатися створювати власний закритий оборонно-промисловий комплекс, як це було в СРСР, для України недоцільно, вважає експерт Центру ім. О. Разумкова О. Мельник. За його словами, Києву потрібно

максимально використовувати свої конструкторські й промислові можливості та розвивати міжнародне співробітництво. О. Мельник упевнений, що сьогодні прийшов час приватизації оборонних підприємств України з тим, щоб ефективно реформувати військову промисловість й отримати сучасні розробки військової техніки, а також поповнити бюджет країни.

Одним із ключових напрямів реформування Збройних сил є також вирішення кадрової проблеми й призначення на ключові посади фахівців, які підготовлені за сучасними західними програмами, що дає їм змогу більш глибоко розуміти природу військового протистояння в сучасних умовах. Однак, на думку экс-заступника міністра оборони України І. Кабаненка, у Міністерстві оборони цьому питанню приділяється ще недостатня увага. «Жоден з-понад 300 українських офіцерів, підготовлених за останні п'ять років за західними програмами, не зайняв ключової посади у системі Міністерства оборони протягом останніх місяців, протягом війни», – сказав І. Кабаненко. Він додав, що навіть не створено критичних груп із цих фахівців у жодному структурному підрозділі, відтак потенціал фахівців з найкращою західною військовою освітою, носіїв унікальних знань і досвіду виявився розпорошеним. Водночас досвід Грузії, Естонії, Польщі, Чехії та інших пострадянських країни доводить цінність саме таких кадрів, вказав І. Кабаненко (<http://cacds.org.ua/ru/activities/376>).

З вересня в Міноборони розпочато адміністративну реформу, внаслідок якої кількість генералів Збройних сил приведена до стандартів НАТО й становить 121 генерал, що є 0,36 % від загальної чисельності військовослужбовців, повідомив радник міністра оборони О. Данилюк на своїй сторінці в мережі Facebook. Зокрема, військові посадові особи Міністерства оборони та Збройних сил, які за своїми функціями не мають безпосереднього стосунку до військових операцій, були переведені на аналогічні цивільні посади.

Фахівці з питань безпеки також наголошують на необхідності розробки пакета соціальної підтримки для військових оновленої української армії. Для розробки мотиваційного пакета залучалися й цивільні фахівці, зокрема комерційного банку «Аркада». Голова правління банку К. Паливода поінформував про розробку нової житлової програми, де кожен офіцер-контрактник отримуватиме державний сертифікат, який відповідатиме певному фінансовому еквіваленту, пов'язаному з кількістю років служби, наявності й кількості дітей, місцем служби, – або в мирний час, або коли беруть участь у бойових діях. «Потім, після вислуги певної кількості років, – зазначив фахівець з питань фінансів, – кожен військовослужбовець міг би на власний розсуд розв'язати житлове питання: придбати за сертифікат, наприклад, трикімнатну квартиру в невеличкому місті, або двокімнатну у столиці, або доплатити певну суму для придбання такого житла, яке йому потрібне».

В Україні працюють також над створенням нової військово-медичної доктрини. За словами волонтера, куратора медичної служби Штабу

національного спротиву Ю. Вотчер, нова доктрина виписана фахівцями й під час її написання був взятий досвід Ізраїлю та НАТО, враховуючи наші реалії. «Стара доктрина датується ще 1945 р., і вона зараз просто недоречна», – зазначила Ю. Вотчер і пояснила, що новою доктриною передбачено вивчення польової медицини у вишах, прописано логістику, виписано координацію щодо переміщення поранених. Передбачено й страхування бійців. «Перший пункт нової доктрини (те, чого ніколи не було) – життя людини понад усе», – розповіла волонтер.

Конкретні кроки щодо реформування Збройних сил України передбачає підписаний Президентом України П. Порошенком указ, що вводить у дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада «Про невідкладні заходи із забезпечення державної безпеки» (<http://www.president.gov.ua/news/31596.html>). Зокрема, Міністерству оборони доручено опрацювати у двотижневий термін і внести пропозиції щодо утворення високомобільних десантних військ як окремого виду Збройних сил. Крім того, рішенням РНБО доручено Кабінету Міністрів переглянути норми речового й продовольчого забезпечення особового складу військових формувань і правоохоронних органів України з урахуванням виявлених під час проведення АТО реальних потреб; визначити порядок обліку захоплених або вилучених одиниць озброєння та військового майна; для вдосконалення координації діяльності органів сектору безпеки й оборони та забезпечення належного інформаційного обміну вжити заходи щодо утворення об'єднаного пункту управління при Міністерстві оборони.

Уряд має опрацювати питання підвищення боєздатності з'єднань і частин Збройних сил та Національної гвардії, а також оптимізації їх управління та логістичного забезпечення за рахунок особового складу, озброєння і військової техніки батальйонів територіальної оборони Збройних сил, резервних батальйонів Нацгвардії, добровольчих батальйонів і рот міліції спеціального призначення Міністерства внутрішніх справ, ідеться в документі.

Кабінету Міністрів за участі Генеральної прокуратури доручено опрацювати і внести пропозиції щодо запровадження спеціальної процедури досудового й судового провадження за матеріалами про вчинення військових правопорушень; підготувати і внести законопроект щодо посилення відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Також уряд повинен вжити заходи щодо вдосконалення процедури надання органам і підрозділам Служби безпеки України, що здійснюють контррозвідувальну діяльність та боротьбу з тероризмом і зазіханням на територіальну цілісність України, інформації з баз та банків даних митних, податкових й органів внутрішніх справ, Державного земельного кадастру.

Кабінет Міністрів разом з СБУ і за участі Національної академії медичних наук (НАМН) має затвердити військово-медичну доктрину; вжити заходи щодо створення міжвідомчого координаційного центру з надання допомоги постраждалим під час АТО, щодо забезпечення лікування й

реабілітації учасників бойових дій у закладах охорони здоров'я для інвалідів і ветеранів Великої Вітчизняної війни та медичних закладах НАМН, а також удосконалити систему забезпечення державного санітарно-епідеміологічного нагляду, наголошується в документі.

Рішенням РНБО доручено уряду у двомісячний термін внести пропозиції щодо підтримки діяльності військово-патріотичних організацій, громадських формувань з охорони громадського порядку й державного кордону, волонтерських рухів; забезпечити роботу щодо пошуку, доставки та ідентифікації тіл військовослужбовців і співробітників правоохоронних органів, які загинули під час проведення АТО; забезпечити розробку нових зразків і заміну посвідчень співробітників правоохоронних та розвідувальних органів, передбачивши посилення захисту від підробки; опрацювати питання відновлення військово-медичної підготовки у вищих медичних навчальних закладах.

В указі зазначається, що Генеральній прокуратурі запропоновано провести перевірку додержання законів щодо стану тилового забезпечення підрозділів Збройних сил, інших військових формувань і матеріального забезпечення правоохоронних органів для виконання ними завдань в осінньо-зимовий період.

МВС, СБУ, Міністерству оборони та Адміністрації Державної прикордонної служби доручено вжити заходи в питаннях виявлення і вилучення вогнепальної зброї, боєприпасів, спеціальних засобів, вибухових речовин та матеріалів з незаконного обігу.

Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України в місячний термін має здійснити інвентаризацію інфраструктури урядового зв'язку в Донецькій і Луганській областях, визначити першочергові потреби та подати пропозиції щодо фінансування робіт з відновлення системи в цих областях, а також провести комплекс ремонтно-відновлювальних робіт на об'єктах наземної радіотелевізійної передавальної мережі на Донбасі, наголошується в документі.

На реформу української армії піде багато часу, але в Україні є все для успішного завершення цього процесу, заявив в інтерв'ю «Українській правді» посол США в Україні Д. Пайєтт. «Це багаторічний проект. Але з того, що я бачив, і з тої хоробрості, яку продемонстрували українські військові, можна з впевненістю сказати, що у вас є будівельний матеріал для цього», – підкреслив посол (<http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2014/10/31/7042803>).

Він запевнив, що в реформуванні армії Україні нададуть допомогу як США, так і партнери по НАТО. «Але це все є однією зі складових частин більш масштабного завдання загальнонаціонального оновлення», – зауважив дипломат. У зв'язку з цим Д. Пайєтт підкреслив, що «зараз немає більшої загрози безпеці України, ніж ракова пухлина корупції. Ці “звичні практики”, їх продовження є більшою загрозою українському майбутньому, ніж російські танки на Сході».

«Перед вашими силами безпеки стоять два виклики: є потреба внутрішнього очищення від корупції всередині самих структур, і окремо стоїть завдання вироблення адекватної відповіді на присутність Росії, яка тепер продемонструвала свою непримириму войовничість і повну неповагу до міжнародно визнаних кордонів України.

Ми намагаємося допомагати як з викликами в короткій перспективі, так і в стратегічній перспективі. У плані короткотермінових потреб підвищення боєздатності українських військових ми надали таку допомогу, як прилади нічного бачення, набори першої медичної допомоги, бронежилети, військові сухі пайки.

Але ми також розробили й більш довготермінові програми допомоги, які мають на меті, перш за все, перенавчання, підвищення професіоналізму українських військових. Це необхідно для того, щоб створити те, чого Президент дуже хоче – армію, побудовану за стандартами НАТО.

Ми будемо також постачати високі військові технології, які повинні допомогти військам захистити себе. Включаючи, наприклад, протимінометні радіолокаційні системи, які ми будемо постачати разом з навчанням персоналу, як ними користуватися, в найближчі місяці», – поінформував Д. Пайєтт.

Отже, процес реформування Збройних сил України започаткований. Очевидно, що повний комплекс конкретних заходів у цьому напрямі стане відомим після ухвалення нових Стратегії національної безпеки, Военної доктрини й Державної програми розвитку ЗСУ.

Економічний ракурс

С. Кулицький, старш. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. екон. наук

Націоналізація приватної власності (майна) в Україні: пропагандистське гасло чи економіко-правова необхідність?

1. Огляд пропозицій з націоналізації приватного майна в Україні на сучасному етапі

Останнім часом в українських ЗМІ почастишали висловлювання щодо необхідності проведення націоналізації приватної власності (майна) в Українській державі. Не виключено, що цьому сприяли передвиборні перегони до Верховної Ради. Тому цілком закономірно постає питання: що відображають ці висловлювання – форму передвиборної реклами певних політичних сил чи відображення назрілої економічної необхідності?

Для відповіді на це питання спочатку звернемося до наукового визначення самого поняття «націоналізація» та зробимо короткий огляд висловлювань у ЗМІ щодо необхідності проведення націоналізації приватної

власності (майна) в Україні. Як зазначають Ю. Макогон і В. Ляшенко, під націоналізацією розуміють процес повернення в державну власність об'єктів недержавної власності, у тому числі раніше приватизованого майна, з метою їх подальшого використання з урахуванням реалізації національних інтересів. Це повернення може означати як примусове, так і компромісне вилучення об'єктів у їхніх власників. Його форми передбачають використання механізмів викупу, банкрутства, добровільної передачі, придбання контрольного пакета акцій, надбання прав власності за рішенням суду (Макогон Ю. В., Ляшенко В. И. Национализация и приватизация предприятий (Опыт Франции для Украины) : монография. – Донецк, 2009. – С. 35). У цьому контексті, так би мовити, протилежними формами націоналізації є: а) викуп, що передбачає виплату компенсації колишнім власникам; б) експропріація приватної власності, що здійснюється без виплати компенсацій. Причому, на думку згаданих вище авторів, головним і ключовим повинен бути принцип законності націоналізації недержавної власності. Утім, як показує світова історія, принципу законності націоналізації дотримуються не завжди. І тому порушення цього принципу є могутнім джерелом різноманітних конфліктів. Із націоналізацією власності доволі часто функціонально пов'язана її реприватизація, що є складовою процесу націоналізації та передбачає повторний продаж раніше приватизованого майна.

Для визначення ступеня обґрунтованості пропозицій щодо націоналізації майна (власності) треба звернутися до їхнього змісту. Адже, наприклад, у випадку, коли націоналізація майна (власності) передбачає певну компенсацію його власнику, необхідно провести його оцінку. Причому при оцінці майна (власності), що підлягає націоналізації, фахівці пропонують враховувати різні підходи. Так, якщо націоналізації підлягає майно, що створене приватними власниками за власні кошти, слід упроваджувати принцип рівноцінного відшкодування. При націоналізації ж майна, що раніше було приватизовано, слід використовувати принцип справедливості та відшкодувати реальні внески власника. При цьому, наприклад, слід враховувати, що:

- оцінка вартості об'єкта націоналізації має здійснюватися незалежним оцінником у порядку, передбаченому законодавством України;

- загальна вартість об'єкта (якщо проводиться саме його націоналізація, а не конфіскація) не може бути меншою ціни його продажу під час приватизації, скоригованої на коефіцієнт інфляції, офіційно визначений за відповідні роки, що передували прийняттю рішення про реприватизацію, та зменшеної на суму зносу основних засобів, суму вибулого майна (активів) і суму перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською, яка утворилася за цей же період.

Водночас за будь-якої форми націоналізації майна (власності) його ініціатори повинні чітко визначити подальшу долю таких об'єктів. Тобто націоналізація майна, як складова процесу реформування будь-якої національної економіки, повинна базуватися на детально розробленій

програмі, що передбачає цілі й механізми її здійснення, враховує тенденції розвитку відповідних міжнародних ринків, стан міжнародної конкуренції, макроекономічні та фінансові аспекти процесу націоналізації майна тощо. Тому змістовний аналіз пропозицій щодо націоналізації майна дає змогу відрізнити політичні гасла й популістські заклики від ґрунтовних економіко-правових пропозицій.

Огляд публікацій ЗМІ, що містять пропозиції націоналізації майна в Україні, засвідчив наявність певних відмінностей в аргументації їхніх авторів. Причому цьогорічний російсько-український конфлікт зробив свій внесок до змістовного спектра зазначених пропозицій. Насамперед необхідно згадати про суто популістські пропозиції, поява яких була обумовлена спочатку президентськими, а потім парламентськими виборами в Україні. Характерною ознакою подібних пропозицій є їхнє слабе обґрунтування, а іноді й повна його відсутність.

Так, під час президентської передвиборної кампанії лідер Радикальної партії О. Ляшко виступив з вимогою націоналізації російського майна в Україні після того, зазначив він, «як окупанти привласнили все наше майно в Криму», зареєструвавши в парламенті проект відповідної постанови. Щоправда, детально розробленого плану відповідних заходів зазначена пропозиція не містила. При цьому О. Ляшко заявив, що, «може, нарешті, Нацбанк України без вказівки парламенту здогадається зробити очевидне – припинити діяльність російських банків?!» Віднести, по суті, такі передвиборні гасла до категорії обґрунтованих пропозицій з націоналізації майна, звичайно, не можна.

Утім ряд пропозицій українських політиків з націоналізації приватної власності були оформлені й у вигляді відповідних законопроектів у Верховній Раді України. Так, 14 серпня 2014 р. народними депутатами від ВО «Свобода» О. Тягнибоком, М. Головко, О. Осуховським і Ю. Сиротюком було внесено проект закону «Про націоналізацію» (реєстр. № 4505а). Він «повинен врегулювати питання, пов'язані з використанням права приватної власності на шкоду правам, свободам і гідності громадян, інтересам суспільства, погіршення екологічної ситуації і природної якості землі». Під націоналізацією розуміється примусове відчуження об'єктів права приватної власності (землі, надр, шахт, заводів, фабрик, банків, іншого нерухомого майна тощо) на користь держави на підставі і в порядку, встановлених цим законом. Відповідно до цього закону націоналізації можуть підлягати об'єкти права приватної власності фізичних і юридичних осіб, незалежно від громадянства або місцезнаходження юридичної особи, що розташовані на території України.

Метою цього закону, за задумом його авторів, «є відновлення соціально-економічного потенціалу України, забезпечення гідного життя її громадян та підвищення рівня національної безпеки.

Завданнями цього закону є:

- підвищення ефективності української економіки;
- інтенсивний розвиток стратегічних галузей національної економіки та

промисловості;

- створення на базі державного сектору економіки національних галузевих корпорацій;

- забезпечення позитивного торгівельного балансу України;

- модернізація української промисловості;

- створення умов для переходу від експорту сировини і напівфабрикатів до виготовлення кінцевої продукції;

- підвищення конкурентоздатності товарів і послуг, виготовлених в Україні, на світовому ринку;

- впровадження передових технологій та інновацій;

- усунення приватних монополій;

- ліквідація умов для існування олігархічного капіталу в Україні;

- збільшення державного сектору економіки, що покликаний ліквідувати кризові явища в соціально-економічній сфері;

- забезпечення гідного рівня життя для всіх громадян України;

- справедливий розподіл загальнонаціональних багатств;

- зменшення залежності від імпортованих товарів та іноземного сектору економіки;

- захист економічного суверенітету України;

- зменшення податкового тиску на вітчизняного товаровиробника;

- створення умов для припинення відтоку національного капіталу;

- захист інтересів працівників підприємств, що підлягають націоналізації;

- збільшення рівня соціального капіталу;

- пом'якшення соціально-економічних протиріч та майнового розшарування суспільства;

- захист природи та довкілля;

- покращення якості ґрунтів, водних резервів та атмосферного повітря».

Як бачимо, спектр завдань, що повинні вирішуватися в процесі реалізації зазначеного закону, надзвичайно широкий. У ст. 6 законопроекту передбачено, що «націоналізація здійснюється на основі Державної програми націоналізації, законів щодо націоналізації окремих галузей економіки та промисловості, містоутворюючих підприємств та стратегічних об'єктів.

Підставами для націоналізації об'єктів права приватної власності можуть бути:

- коли у приватній власності знаходяться об'єкти права власності українського народу;

- якщо об'єкт права приватної власності є цінним культурним надбанням українського народу;

- у випадку, коли в приватній власності знаходиться містоутворююче або стратегічне підприємство;

- якщо об'єкт права приватної власності знаходиться у незадовільному стані, що загрожує збереженню його цілісності та створює небезпечні умови для здоров'я людей та довкілля;

- у випадку, коли приватизація була здійснена з порушенням чинного

законодавства або ж за заниженою ціною, що є значно нижчою за ринкову;

– в разі порушення власником умов приватизації і гарантій щодо соціальних зобов'язань власника приватизованого підприємства;

– суттєве падіння рівня виробництва та якості продукції або ж загального стану об'єкта права приватної власності, що загрожує його нормальному функціонуванню;

– на основі добровільного бажання фізичних чи юридичних осіб передати приватну власність державі».

Відповідно до цього закону «можуть бути націоналізовані підприємства, що належать до наступних галузей та/або підприємства наступних типів:

1) вугільна промисловість;

2) видобуток інших видів корисних копалин;

3) паливна промисловість;

4) газодобувна промисловість та транспортування газу кінцевому споживачу;

5) містоутворюючі та стратегічні підприємства;

6) нафтодобувна промисловість та нафтопереробка;

7) чорна металургія та кольорова металургія;

8) машинобудівна та металообробна промисловість (окрім виробництва легкових та вантажних автомобілів);

9) хімічна і нафтохімічна промисловість;

10) трубопровідний магістральний транспорт (газопроводи, нафтопроводи тощо);

11) річкові та морські порти, включно з їх комунікаціями;

12) підприємства і установи оборонної промисловості України, які займаються виробництвом зброї та боєприпасів;

13) електроенергетика, в тому числі ТЕС, ГЕС, АЕС та інші енергогенеруючі та енергорозподільчі потужності».

У цілому, проект закону «Про націоналізацію», підготовлений народними депутатами від ВО «Свобода», є вельми детальним правовим документом, у якому передбачено його взаємозв'язок з іншими, нині чинними законодавчими актами. По суті, передбачено імплементацію цього законопроекту в законодавчо-правове поле України. Однак економічне обґрунтування цього законопроекту аж ніяк не можна вважати достатнім. Адже, як показує міжнародний досвід націоналізації приватної власності, цей процес завжди викликає ту чи іншу ланцюгову реакцію доволі широкого кола зацікавлених юридичних і фізичних осіб. І це – не лише власники об'єктів, що націоналізуються. До зазначеної категорії зацікавлених осіб, як правило, належать ділові партнери, конкуренти, наймані працівники підприємств, що націоналізуються, тощо. Характер реакції різних категорій зацікавлених осіб на націоналізацію відповідних підприємств теж може бути різний. Але у будь-якому випадку ця реакція зацікавлених осіб на акт націоналізації певних об'єктів приватної власності матиме економічне і, зокрема, фінансове унаочнення.

Утім у пояснювальній записці народних депутатів від ВО «Свобода» до

проекту закону «Про націоналізацію» прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття цього законопроекту сформульований надто коротко. Зокрема, у цьому документі говориться: «Прийняття проекту закону України “Про націоналізацію” сприятиме відновленню соціально-економічного потенціалу України, забезпеченню гідного життя її громадян та підвищенню рівня національної безпеки.

Реалізація норм цього законопроекту: підвищить ефективність української економіки; інтенсифікує розвиток стратегічних галузей національної економіки та промисловості; дозволить створити на базі державного сектору економіки національні галузеві корпорації; забезпечить позитивний торговельний баланс України; модернізує українську промисловість; створить умови для переходу від експорту сировини і напівфабрикатів до виготовлення кінцевої продукції; підвищить конкурентоздатність товарів і послуг, виготовлених в Україні, на світовому ринку; усуне приватні монополії; ліквідує умови для існування олігархічного капіталу в Україні; збільшить державний сектор економіки, що покликаний ліквідувати кризові явища в соціально-економічній сфері; забезпечить гідний рівень життя для всіх громадян України; справедливий розподіл загальнонаціональних багатств; зменшить залежність від імпортованих товарів та іноземного сектору економіки; захистить економічний суверенітет України; зменшить податковий тиск на вітчизняного товаровиробника; створить умови для припинення відтоку національного капіталу; захистить інтереси працівників підприємств, що підлягають націоналізації; збільшить рівень соціального капіталу; пом'якшить соціально-економічні протиріччя та майнове розшарування суспільства; забезпечить захист природи та довкілля; покращення якості ґрунтів, водних резервів та атмосферного повітря».

Вважати ці тези реальним соціально-економічним прогнозом аж ніяк не можна. Тобто, виходячи із завдань і масштабів дії запропонованого народними депутатами від ВО «Свобода» проекту закону «Про націоналізацію», його ухвалення українським парламентом для успішної подальшої практичної реалізації потребувало б попереднього детального техніко-економічного й соціально-правового дослідження. Таке дослідження в подальшому стало б основою для формування Кабінетом Міністрів України Державної програми націоналізації на відповідний рік, як це передбачено в зазначеному законопроекті, а також слугувало б для обґрунтування та підготовки й ухвалення ряду відповідних правових актів – аж до підзаконних, і внесення відповідних змін до чинних правових норм.

Також у запропонованому народними депутатами від ВО «Свобода» проекті закону «Про націоналізацію» говориться, що за націоналізоване майно їхні власники отримуватимуть компенсацію з державного бюджету. Утім якщо порівняти навіть лише перелік галузей, підприємства яких потенційно можуть бути націоналізовані, то з високим ступенем імовірності можна припустити, що розробники зазначеного законопроекту не виконували відповідних фінансово-економічних розрахунків, які б передбачали різні

масштаби проведення націоналізації приватного майна в Україні. Адже цілком вірогідно, що державний бюджет України буде дефіцитним не лише нинішнього року, а протягом ряду наступних років.

Хоча, у цілому, проект закону «Про націоналізацію», запропонований народними депутатами від ВО «Свобода», за своїми якісними характеристиками вирізняється у кращу сторону, порівняно з іншими аналогічними законопроектами, запропонованими іншими народними депутатами.

Так, у пояснювальній записці до проекту закону «Про націоналізацію», внесеного 20 серпня 2014 р. народним депутатом М. Рудьковським, прогноз соціально-економічного та інших наслідків прийняття цього закону, представлений у пояснювальній записці до нього, має наступний вигляд: «Прийняття зазначеного закону дозволить ліквідувати прогалини у регулюванні цих відносин у законодавстві України, гарантуватиме захист права приватної власності та іноземних інвестицій відповідно до міжнародних зобов'язань України, зокрема, тих, що впливають із ст. 1 Першого Протоколу до Конвенції Ради Європи про захист прав людини й основних свобод (ратифікованого Законом України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР)». І все! Вважати цей абзац тексту реальним соціально-економічним прогнозом аж ніяк не можна. Тому, враховуючи змістовно вельми слабе обґрунтування проекту закону «Про націоналізацію», внесеного народним депутатом М. Рудьковським, цей документ у цілому, так би мовити, доволі «сирий». А з точки зору політичних цілей його автора цей документ можна вважати популістським.

Також треба згадати про проект закону «Про повернення у державну власність (націоналізацію) приватизованих газових та нафтових родовищ», внесений до Верховної Ради України народним депутатом С. Капліним від партії УДАР. Увесь прогноз соціально-економічних наслідків прийняття зазначеного правового акту представлений наступним реченням: «Проект Закону створить належні умови для забезпечення економічної безпеки держави». Утім, не зрозуміло, чи враховував автор цього законопроекту, а якщо враховував, то яким чином, доволі багатий міжнародний досвід націоналізації газових і нафтових родовищ.

Також у цьому законопроекті відзначається, що «відшкодування вартості газового чи нафтового родовища, яке підлягає поверненню у державну власність, проводиться у грошовій формі за рахунок коштів Державного бюджету України та/або в обмін на державні облігації України». Вище ми вже розглядали проблеми залучення коштів державного бюджету (у зв'язку з його очікуваною дефіцитністю) для націоналізації об'єктів приватної власності в Україні. Що ж стосується відшкодування вартості газового чи нафтового родовища, яке підлягає поверненню у державну власність, в обмін на державні облігації України, то, виходячи з тексту цього проекту, не ясно, через які процедури буде вирішуватись це питання, якщо власник родовища не погодиться на компенсацію вартості своєї власності державними облігаціями України. У ст. 6 цього законопроекту лише зазначається: «У разі

незгоди власника з визначеним розміром компенсації вартості об'єкту повернення, Фонд державного майна України звертається до господарського суду за місцем знаходження родовища для визначення розміру компенсації вартості об'єкту приватизації». Утім, нічого не говориться про вирішення спору щодо оплати вартості націоналізованого об'єкта державними облігаціями, якщо такий спір матиме місце. Так само з тексту цього законопроекту не зрозумілий порядок дій української держави у разі звернення власників газових чи нафтових родовищ до міжнародних судів.

Таким чином, огляд наведених вище пропозицій вітчизняних політиків щодо націоналізації приватної власності (майна) в Україні говорить про їх часто доволі слабку обґрунтованість, особливо економічну. Це означає, що реалізувати їх на практиці в Україні в оприлюднених для широкого загалу формах неможливо. Тобто, по суті, згадані вище пропозиції є насамперед політичними, направлені на залучення прихильності певних верств населення як електорату на виборах. Певне виключення в цьому плані становить, як зазначалось вище, законопроект «Про націоналізацію», запропонований народними депутатами від ВО «Свобода». Утім, саме через вельми слабе економічне обґрунтування, невизначеними виглядають можливості й наслідки його практичної реалізації. Хоча, звичайно, вважати його суто популістським гаслом теж не можна. Це – якісний законопроект, що у разі його ухвалення Верховною Радою України вимагатиме розробки широкого спектру правових норм і попереднього проведення детальних економічних, юридичних і соціальних досліджень у разі появи намірів реалізувати певні його положення вже як закону.

Утім, звичайно, питання націоналізації приватної власності в Україні нагально потребує свого нормативно-правового врегулювання. А вже, наприклад, навесні цього року у відповідь на внесення до парламенту групою народних депутатів (М. Томенком, О. Кондратюк, М. Баграєвим, І. Геращенко, Р. Рауповим, М. Княжицьким) проекту постанови Верховної Ради України «Про забезпечення інформаційної безпеки та суверенітету України, недопущення обмежень доступу громадян до інформації та використання радіочастотного ресурсу України у відповідності з вимогами чинного законодавства» (реєстр. № 4401 від 11.03.2014 р.), генеральний директор «Зеонбуда» В. Галич звернув увагу ЗМІ на відсутність в Україні відповідної нормативно-правової бази з регулювання питань націоналізації приватної власності. За його словами, в Україні немає закону про націоналізацію, тому єдино можливий законний шлях – повний або частковий викуп державою мережі на підставі договорів купівлі/продажу. А на той момент, як стверджував В. Галич, компанія «Зеонбуд» не одержувала офіційної пропозиції від держави щодо купівлі/продажу своєї цифрової мережі.

У ЗМІ також повідомлялось й про інші пропозиції націоналізації приватної власності в Україні. Так, у першій половині жовтня цього року Львівська обласна державна адміністрація надіслала у Фонд державного майна України, Верховну Раду та Кабінет Міністрів лист, у якому наголосила

на необхідності повернення у державну власність ряду підприємств. Зокрема, йдеться про повернення у державну власність Львівського автобусного заводу та ряду інших підприємств, зокрема, ВАТ «Жидачівський целюлозно-паперовий комбінат», ТОВ «Універсальна бурова техніка», ПАТ «Львівсільмаш», ВАТ «Стрий-Авто», ВАТ «Львівський завод «Автонавантажувач». «Облдержадміністрація ініціює повернення до державної власності колишнього Львівського автобусного заводу з метою прийняття публічного рішення щодо відновлення його ефективної господарської діяльності. Крім того, звертаємося доручити профільним комітетам ВР, Кабміну та Фонду держмайна України розробити та напрацювати нормативно-правові акти, закони про націоналізацію (повернення до державної власності) підприємств в Україні та ініціювати внесення змін у законодавство України про приватизацію», – йшлося у згаданому вище листі. Тобто, напередодні парламентських виборів була висунута ще одна пропозиція щодо націоналізації конкретних об'єктів приватної власності без зазначення конкретних механізмів її реалізації.

Також у ЗМІ наводяться приклади, коли гасло про загрозу націоналізації приватного майна використовується однією із сторін як засіб захисту своїх позицій попри наявність відповідного рішення суду. Ідеться, зокрема, про ухвалу Приморського районного суду м. Одеси про передачу Херсонської нафтоперевалочної бази в «оперативний контроль» державній компанії «Підприємство із забезпечення нафтопродуктами».

Водночас серед вітчизняних пропозицій з націоналізації майна (власності) посідають помітне місце пропозиції щодо націоналізації російської власності в Україні у відповідь на націоналізацію української державної та приватної власності у АР Крим і м. Севастополь. Ще навесні, на початку російської окупації Криму, у ЗМІ з'явилися повідомлення, що самопроголошена кримська влада має намір передати ДАТ «Чорноморнафтогаз» російському «Газпрому», фахівці якого вже встановили фактичний контроль над підприємством. Про це повідомив заступник голови правління «Чорноморнафтогазу» В. Плечун. «Спочатку в “Чорноморнафтогазі” відбудеться націоналізація, буде організовано нове підприємство, на яке буде видано ліцензії на розробку шельфу Чорного моря в Криму. І потім воно стане структурним підрозділом “Газпрому”», – говорить він із посиланням на самопроголошеного віце-прем'єра Криму Р. Теміргалієва. За словами самих москвичів, від приєднання шельфу і «Чорноморнафтогазу» капіталізація «Газпрому» збільшиться на 50 млрд дол. А тодішній голова Національного банку України (НБУ) С. Кубів розкритикував націоналізацію українських банків у Криму. На початку квітня він наголосив, що такі дії створюють вельми небезпечний прецедент для функціонування фінансової сфери як такої. «Націоналізація до добра не приведе. Цей політичний конфлікт потягне за собою соціальний і фінансовий, а торкнеться в першу чергу фінансової системи Криму», – зазначив глава НБУ.

З того часу і до середини листопада, за повідомленнями ЗМІ, на

Кримському півострові було націоналізовано більше ста державних і приватних українських підприємств. Тому цілком закономірно, що ініціаторами націоналізації російської власності в Україні у відповідь на націоналізацію української власності у Криму, поряд з політиками, виступають і державні чиновники, і приватні власники. Так, ще у березні цього року міністр юстиції України П. Петренко заявив, що міжнародне право і законодавство України дозволяють Києву вимагати від Росії фінансових компенсацій у разі націоналізації так званою «владою Криму» українського майна на півострові. За його словами, вже на той момент існувала загроза для державної та приватної власності громадян України, яка розташована у Криму. За словами міністра – це результат того, що «Росія порушила всі мислимі і немислимі норми міжнародного права ... На засіданні уряду ми ухвалили рішення щодо невідкладного напрацювання правової позиції щодо питання розподілу власності колишнього СРСР. Мова іде про ту спільну власність, яку напрацював весь народ, який проживав на території колишнього Радянського Союзу і в якій є частка України. Досі не підписаний так званий “нульовий варіант”, за яким Росія мала би всі юридичні підстави володіти цією власністю», – пояснив П. Петренко. На його думку, з урахуванням тих дій, які Росія вчиняє проти України, українська влада ставитиме питання про повернення українській стороні майна, яке перебуває в інших державах (це об’єкти нерухомості, приміщення дипломатичних установ) і належить Україні. «Україна також ставить питання про компенсацію всіх збитків, які будуть спричинені діями псевдокримської влади за сприяння російських військових як державі Україна, так і її громадянам», – зазначив міністр юстиції. Як заявив П. Петренко, лише борг «Сбергательного банка» колишнього СРСР щодо виплат і розрахунків з нинішніми громадянами України становить близько 80 млрд дол.

Ідеї щодо націоналізації російського майна в Україні виникають й в українських приватних власників у відповідь на націоналізацію їхнього майна на Кримському півострові. Зокрема, активну позицію в цьому плані зайняв голова Дніпропетровської облдержадміністрації, відомий бізнесмен І. Коломойський та представники його команди. Адже, за повідомленнями ЗМІ, незаконна Державна рада Криму ухвалила рішення щодо націоналізації всього майна губернатора Дніпропетровської області І. Коломойського на території республіки. Зі свого боку представники команди дніпропетровського губернатора виступили з пропозицією націоналізації активів в Україні, повними або частковими власниками яких є російський капітал. Серед них «Київстар», МТС, Миколаївський глиноземний завод, Запорізький титано-магнієвий та Побузький феронікелевий комбінати тощо. Крім того І. Коломойський запропонував націоналізувати ряд підприємств, що належать Р. Ахметову, Д. Фірташу та деяким іншим бізнесменам, обґрунтовуючи цей захід імовірною участю в їх капіталі родини В. Януковича або ж його соратників. Щоправда, ні відповідних доказів, ні механізму здійснення націоналізації наведено не було.

Також необхідно наголосити, що цьогорічне значне позбавлення

економічного життя й загострення соціально-політичної ситуації в Україні призвело до певної реанімації пропозицій з націоналізації приватної власності, висловлених ще кілька років тому. Подібні пропозиції знову почали функціонувати в українському інформаційному просторі. До категорії, так би мовити, «реанімованих» пропозицій з націоналізації приватної власності можна віднести доволі детальну статтю лідера партії «Велика Україна» І. Беркута, опубліковану ще в середині 2011 р. У цій статті доволі детально висловлена концепція тотальної націоналізації приватної власності в Україні. При цьому її автор вважає, що «для України єдина можливість добитися якогось промислового відновлення або відродження – активізація побудови економічного кластера на базі країн колишнього Союзу. От чому націоналізація безглузда, якщо її проводити тільки лише для того, щоб просто залишати в країні більшу частину прибутку, який генерує українська економіка. Нам цього зробити не дадуть. Єдиний зміст усієї цієї витівки тільки лише в тому, щоб замінити існуючу економічну модель на більш соціальну. А виходить, перш ніж приступати до усупільнення підприємств, слід уже мати сценарій побудови регульованої планової економіки. Це стосується відтворення державного банкінгу, енергетики й великої промисловості, великого товарного сільськогосподарського виробництва на основі великих і надвеликих кооперативних і державних сільгосп підприємств, кооперативної торгівлі і громадського харчування. Потрібно розуміти, що не можна повторювати помилок радянської системи, а тому буде потрібно збереження елементів ринку в сфері сільгоспвиробництва, торговельного обороту й сфери послуг», – зазначає І. Беркут. Також, на його думку, «усупереч усяким СОТ, для порятунку країни від катастрофи доведеться найактивнішим чином застосовувати митне, тарифне й податкове регулювання в сфері виробництва, а також за більшістю позицій монополізувати сферу імпорту-експорту. Він пропонує радикально змінити зовнішньоекономічну політику України, оскільки, «ніякого ефекту зона вільної торгівлі з ЄС Україні не дасть, тому що це приведе до повного розвалу залишків української промисловості й сільгоспвиробництва. Для України єдина можливість добитися якогось промислового відновлення або відродження – активізація побудови економічного кластера на базі країн колишнього Союзу».

По суті, пропозиція І. Беркута з націоналізації приватної власності в Україні – це апологія відновлення СРСР із застосуванням сили з одночасною економіко-політичною конфронтацією з країнами Заходу. Звичайно, після того, як Росія окупувала Крим і бере активну участь у військових діях на Донбасі на боці сепаратистів, безглуздо оцінювати «націоналізацію за І. Беркутом» на предмет її економічної обґрунтованості. Видається навіть сумнівним, щоб цей план зміг отримати підтримку статистично помітної соціальної групи в Україні.

Переймаються питаннями націоналізації майна і у самопроголошених Донецькій (ДНР) і Луганській народних республіках (ЛНР). Зокрема, у ЗМІ у жовтні з'явилися повідомлення, що «ополченці» не лише лякають великих

українських бізнесменів націоналізацією їхніх підприємств, а й планують реалізувати свої погрози, встановивши конкретну дату початку своєї «націоналізації» – 1 листопада поточного року. Водночас було зрозуміло (і про таке вже оголошувалось раніше), що «націоналізація» у самопроголошених на Донбасі республіках не передбачатиме ніякої компенсації майна його власникам. Тобто, по суті, це буде звичайна конфіскація приватного майна на користь самопроголошених республік. При цьому у ЗМІ наводився перелік підприємств Донбасу із зазначенням їх власників, що, на думку вітчизняних журналістів, підлягатимуть «націоналізації» у самопроголошених республіках. Список таких підприємств був вельми солідний, а їх власники – добре відомі й мають доволі вагомий вплив в українській економіці.

Так, у списку «хазяїв» перше місце дісталось найбагатшій людині України Р. Ахметову. У випадку, якщо ДНР все-таки вирішить «відібрати» бізнес у мільярдера, то їм дістануться, як мінімум: ПАО «Донецькгірмаш», Єнакіївський метзавод, Макіївський меткомбінат, Харцизький трубний завод, ПАО «Краснодонвугілля», ДПЕК «Ровенькиантрацит» і ДПЕК «Свердловантрацит». Також, за інформацією ЗМІ, значні майнові втрати у разі тотальної націоналізації приватного майна у самопроголошених ДНР і ЛНР загрожують й цілому ряду інших великих українських бізнесменів. Серед них, зокрема, Д. Фірташ (Горлівський хімічний концерн «Стирол», що належить групі компаній Group DF), К. Жеваго (Стахановський машинобудівний завод та Стахановський вагонобудівний завод), а також великі підприємства власників фінансово-промислових груп А. Алеші, І. Коломойського та В. Нусенкіса, сина экс-президента України О. Януковича та деяких інших бізнесменів. Крім того сепаратисти прагнуть перевести у свою власність кілька державних підприємств: ДП «Донвугілля», ДП «Шахтарськантрацит», ДП «Торезантрацит», ДП «Луганськвугілля», ДП «Донбасантрацит» і ДП «Антрацит».

Утім, на призначену дату масова «націоналізація» згадуваного вище приватного майна у самопроголошених республіках так і не розпочалась. Принаймні публічно про якісь радикальні заходи в цьому плані з боку «ополченців» не повідомлялось. Не розпочалась «націоналізація» і пізніше. Поряд з цим ще у жовтні у ЗМІ з'явилися повідомлення, що у так званій ДНР передумали «націоналізувати» енергетичні підприємства Донбасу і вирішили взяти їх у «тимчасове управління». Зокрема, йдеться про всі шахти на окупованій території. «Прем'єр ДНР» О. Захарченко заявив, що донбаське вугілля будуть «продавати» і вивозити в Росію.

А в середині листопада у ЗМІ з'явилось повідомлення, що бойовики ДНР заарештували одного з лідерів сепаратистського руху Донецька О. Грановського. При цьому наголошувалось, що до травня 2014 р. О. Грановський був «міністром ПЕК» у ДНР під керівництвом Д. Пушиліна. У травні він подав у «відставку» через те, що «не поділяв поглядів свого керівництва з питань націоналізації донецьких підприємств». Правда, після «заморожування націоналізації» у ДНР не зрозуміло, чи має цей арешт якийсь

відношення до «націоналізації».

У цьому контексті варто згадати, що ще у травні, у період масової ейфорії на Донеччині від проголошення ДНР, її лідери, зокрема Д. Пушилін, заявляли, що зарплати й соціальні виплати населенню у ДНР будуть підвищуватись за рахунок націоналізації тих підприємств, що відмовлялися платити податки у бюджет ДНР. Правда, пропонувані фінансово-економічний механізм таких операцій не оприлюднювався, що й ставило під сумнів їх технічну обґрунтованість, а отже – і реалістичність. Подальший перебіг подій показав суто популістський характер таких заяв.

Правда, наприкінці вересня у Луганську в ефірі підконтрольної терористам радіостанції передали повідомлення для мешканців міста про «націоналізацію» бойовиками мережі супермаркетів «АТБ». За версією «ополченців», «подібні прохання від співробітників торговельної мережі надходять регулярно в “будинок уряду” ЛНР», – говориться в повідомленні. Крім того, «націоналізацію» магазинів мережі «АТБ» бойовики пояснюють розташуванням офісу керівництва «на ворожій території» у Дніпропетровську. Однак, вважати цей акт фактичної експропріації приватної власності її повноцінною націоналізацією ніяк не можна. До того ж треба звернути увагу на те, що керівництво самопроголошених республік на Донбасі намагається «націоналізувати» саме сферу обігу товарів, з якої легше за все отримати гроші для своїх поточних потреб, а також контролювати поставки населенню товарів широкого вжитку. Водночас, мабуть з аналогічних мотивів, керівництво ДНР і ЛНР шантажує «націоналізацією» дрібний та середній бізнес на підконтрольних їм територіях, вимагаючи від них сплати всіх податків до скарбниць самопроголошених територіально-сепаратистських формувань.

У цілому, наміри та дії керівництва самопроголошених ДНР і ЛНР, анонсовані як націоналізація підприємств Донбасу, через їх явну непослідовність навряд чи такими можна вважати. Радше це не націоналізація, а шантаж підприємців у цьому регіоні, направлений на поповнення фінансової бази зазначених самопроголошених республік.

Проведений вище огляд повідомлень ЗМІ показав, що ідеї націоналізації приватної власності (майна) доволі популярні в Україні. Правда, схоже, що чіткої програми та уявлень про можливі механізми націоналізації приватної власності в українському суспільстві немає. Зате дефіцит програм і механізмів доволі часто компенсується політичними закликами популістського характеру.

Ю. Якименко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Крымскотатарское движение как фактор влияния на ход украино-российского конфликта в оценках СМИ

Особенности сегодняшнего положения крымскотатарского меньшинства в Крыму определяются политическим противостоянием крымских властей и представителей меджлиса, традиционно претендующих на лидерство в крымскотатарском национальном движении.

Конфликт между российской властью и лидерами меджлиса нашел свое выражение, в частности, в запрете на въезд на территорию РФ Р. Чубарову и М. Джемилеву, что преподносилось пророссийскими медиа и новым правительством полуострова как шаг, направленный на снижение активности политических деятелей, стремящихся к разжиганию межнациональной розни в Крыму. Отказ от признания Россией меджлиса полноценным субъектом общественно-политической жизни Крыма проявился также в заявлении главы правительства полуострова С. Аксенова, который сообщил, что не намерен идти на контакт с его представителями, пока эта организация не получит официальной регистрации.

«Меджлиса для меня в юридическом поле не существует. Такой организации сегодня для меня лично, как для крымчанина, нет. Она не зарегистрирована... в Минюсте РФ, точно так же она не была зарегистрирована, когда Крым находился в составе Украины. До тех пор, пока эта организация не будет находиться в юридическом поле, я ее не вижу и общаться с ней не намерен», – заявил С. Аксенов.

Напомним также, что недавно президент РФ В. Путин подчеркнул, что у российских властей «не может и не должно быть проблем с крымскими татарами». При этом он подчеркнул, что власти будут «в постоянном диалоге с крымскими татарами – кроме тех, кто является членом Верховной Рады Украины, является гражданином Украины».

Несмотря на то, что в целом крымские татары, по утверждению представителей власти в Крыму, настроены на сотрудничество с российской властью, определенные проблемы в их взаимоотношениях не только сохраняются, но и грозят обострением. Принимая во внимание риторику сторон и дальнейшую эскалацию украино-российского конфликта, такие прогнозы представляются обозревателям вполне обоснованными. Так, полномочный представитель президента РФ в Крыму О. Белавенцев открыто называет сторонников меджлиса «пятой колонной», хотя и указывает на некоторую поддержку со стороны бывших его представителей, которые, по его словам, сегодня «идут во власть». «Есть проблемы и вопросы с отдельными одиозными лидерами. И мы в отношении этих лидеров потихоньку работаем, аккуратно», – отмечает О. Белавенцев.

Критика меджлиса и его лидеров в последнее время все чаще звучит и со страниц ряда крымских изданий, лояльно настроенных по отношению к новой власти на полуострове.

Как пишет газета «Крымское время», «меджлис крымско-татарского народа в последние месяцы словно впал в анабиоз». «Заносчивость в отношении политических оппонентов, покрикивание на власть, бесцеремонные попытки подменять исполнительные органы и влиять на кадровую политику, финансовые потоки – всё, к чему нелегитимная структура привыкла на Украине, резко прекратилось. А действовать в рамках закона меджлис не привык. Поэтому сначала ударился в истерику, но, когда прокуратура предупредила его об ответственности, растерялся, сник и затих», – пишет издание.

Для того, чтобы деятельность меджлиса не выходила за рамки российского законодательства, он должен исключить из своего состава своего председателя Р. Чубарова, который «охотно выступает от имени крымско-татарского народа, не забывая при каждом удобном случае заклеить “оккупантов, захвативших Крым”», – отмечает газета.

При этом сам меджлис в соответствии с федеральным законом «Об общественных объединениях» имеет право вести деятельность без государственной регистрации, не обладая статусом и правами юридического лица. Но одна из статей закона гласит, что учредителем или членом общественного объединения не может быть иностранный гражданин, в отношении которого принято решение о нежелательности его пребывания в РФ.

Однако, как подчеркивает заместитель председателя меджлиса А. Чийгоз, регистрация меджлиса как общественного движения неприемлема для его представителей. «Меджлис – выборный представительный орган крымско-татарского народа. Регистрация его в форме общественного объединения либо движения неприемлема. Ссылка на то, что нет аналогов на территории РФ, поэтому якобы оно не соответствует законодательству, я думаю, что много аналогов не было до этих изменений, в частности по Крыму. Поэтому единственная приемлемая форма – это признание меджлиса крымско-татарского народа и его выборных структур, только они могут говорить от имени народа», – заявляет он.

А. Чийгоз также призывает крымские власти к возобновлению диалога с меджлисом. «Я думаю, что когда речь идет о коренном народе, о реализации его законных прав на своей исторической Родине, то... диалог с меджлисом нужно немедленно возобновлять, в первую очередь, заниматься обеспечением безопасности нашего народа, чтобы не пропадали люди, чтобы не проходили обыски, “страшилки”, чтобы народ мог спокойно существовать на своей Родине, развиваться и обеспечивать реализацию его законных прав», – считает А. Чийгоз.

Но обозреватели констатируют, что власть Крыма не настроена на сотрудничество с меджлисом, стремясь вместо него вести диалог с новым межрегиональным общественным движением крымских татар «Крым»,

которое может стать лояльной альтернативой меджлису.

«В меджлисе идут постоянные споры, он утратил конструктивную функцию и бездействует. А проблемы народа уже сейчас нужно решать», – заявляет глава этого объединения, вице-спикер Госсовета Крыма Р. Ильясов, отстраненный от работы в меджлисе. При этом он отмечает, что новое движение не создается как альтернатива меджлису. По словам Р. Ильясова, на конференции, которая пройдет в середине декабря в Симферополе, будет принят устав организации и выбрана группа делегатов, которая будет добиваться встречи с президентом РФ В. Путиным для передачи «предложений, которые выработает съезд, по развитию и обустройству крымскотатарского народа».

По словам А. Чийгоза, движение «Крым» – «проект власти», который создается, чтобы «игнорировать представительный орган, который выбрали крымские татары». Власти он посоветовал «наладить диалог» с меджлисом – единственной организацией, которая имеет авторитет среди крымских татар.

О том, что меджлис не будет сотрудничать с движением «Крым», заявляет и заместитель главы организации Н. Джелял. Он также подчеркивает, что новые власти полуострова стремятся ослабить финансово-материальную основу меджлиса, чтобы воспрепятствовать его эффективной деятельности. Об этом он, в частности, сказал, комментируя ситуацию вокруг «Фонда “Крым”», руководству которого после проверок госкомитета по охране культурного наследия Крыма был предъявлен штраф до 400 тыс. р., а юридическому лицу – «Фонд “Крым”» – до 5 млн р. «Видимо, они уже запрограммированы действовать таким образом, хотя мы неоднократно предлагали им другой вариант сосуществования, но, наверное, в кремлевских кабинетах пока верховодит “партия войны”. А местное руководство хочет до конца продемонстрировать превосходство “победителя”», – считает Н. Джелял. «Но этого не нужно бояться. Мы все сегодня проходим некий тест на стойкость», – подчеркивает он.

То, до какой степени меджлис сможет сохранить свое влияние в крымскотатарской среде, во многом будет зависеть от эффективности решения властями наиболее острых проблем, связанных, в том числе, с соблюдением прав человека на полуострове.

Напомним, заместитель постоянного представителя Украины при ООН А. Павличенко заявил недавно, что Украина настаивает на необходимости введения независимого мониторинга в Крыму из-за массовых фактов нарушения прав человека. По его словам, сегодня крымские власти покрывают преступления против крымскотатарского народа.

«Мы обеспокоены массовыми и систематическими фактами нарушения прав человека в незаконно оккупированном Крыму. Россия насильно навязывает свое законодательство в Крыму. Оккупационные власти также поддерживают преступные акты против крымских татар», – отмечает А. Павличенко. Он подчеркивает также, что Россия отказывается проводить расследование и комментировать убийства и исчезновения проукраинских активистов в Крыму.

Ранее глава меджлиса Р. Чубаров призвал ООН создать специальную миссию по Крыму, подчеркнув, что крымскотатарскому народу на полуострове грозит физическое уничтожение. Выступая на первой Международной конференции по коренным народам в Нью-Йорке, Р. Чубаров заявил, что из-за непринятия оккупации Крыма крымскотатарский народ подвергается дискриминации со стороны новых властей.

«Репрессии приобретают угрожающие для жизни и безопасности крымских татар масштабы и характер. Среди них: похищения и исчезновения людей, бандитские нападения на крымскотатарских и украинских активистов гражданского общества, массовые обыски в домах граждан, в мечетях, медресе, библиотеках и школах. Де-факто крымские власти поставили себе целью уничтожить национальные институты крымскотатарского народа – курултай крымскотатарского народа и меджлис крымскотатарского народа, которые осуществляют свою деятельность в полном соответствии с принципами декларации ООН о правах коренных народов», – заявил он.

Р. Чубаров заявил о присоединении крымских татар к требованиям других коренных народов «о наделении представительных институтов коренных народов в статусе постоянных наблюдателей по всей системе ООН» и поддержке создания специального органа ООН с мандатом на содействие и защиту прав коренных народов.

«В случае с Крымом и в связи с угрожающими безопасности и жизни крымских татар обстоятельствами мы не можем ждать, пока такой орган будет создан. Соответственно, мы призываем ООН создать специальную миссию по Крыму, определив правовые и другие механизмы ее постоянного присутствия в Крыму», – подчеркнул глава меджлиса.

На ситуацию с соблюдением прав крымских татар на полуострове обращает внимание и правозащитная организация Human Rights Watch. Ее представители напоминают, что в сентябре власти Крыма угрожали распустить меджлис крымских татар и опечатали его офис в Симферополе. Бывшему и нынешнему председателю меджлиса был запрещен въезд в Крым. С августа в мечетях, школах и частных домах крымских татар проходят обыски, во время которых спецслужбы ищут, как они заявляют, «оружие, наркотики и запрещенную литературу». Также организация сообщает о похищениях людей в Крыму, причем в большинстве случаев исчезают представители крымскотатарского населения. Так, правозащитники из HRW сообщают, что с мая пропали по меньшей мере пять человек, включая двух молодых людей. В марте этого года HRW зафиксировала семь случаев исчезновений людей в Крыму – шестеро человек были позже отпущены, а тело еще одного спустя две недели было найдено со следами насильственной смерти.

По мнению представителей HRW, эти факты говорят о том, что на крымскотатарское население на полуострове усиливается давление.

По мнению Ю. Горбуновой, сотрудника HRW по программам в Европе и Центральной Азии, бездействие властей в случаях исчезновения представителей крымскотатарской общины создает атмосферу

безнаказанности, которая ведет к новым преступлениям.

«Исчезновения людей усугубляют атмосферу страха и враждебности по отношению к тем, кто разделяет проукраинские взгляды, включая крымских татар. Существующие власти Крыма должны расследовать все обстоятельства исчезновений, включая версии о причастности к ним сил самообороны Крыма и российских спецслужб», – заявляет Ю. Горбунова. При этом в HRW считают, что к многочисленным случаям насилия по отношению к крымским татарам, а также проукраинским активистам других национальностей, причастны пророссийские силы самообороны Крыма.

Недовольство тем, как продвигаются расследования похищений крымских татар, выражает М. Джемилев. Он утверждает, что новые крымские власти просто не расследуют дела, даже когда похищения происходят на глазах многих свидетелей.

При этом в главном следственном управлении СКР по республике Крым считают некорректным говорить о том, что представители крымскотатарской общины на полуострове подвергаются притеснениям и что якобы в отношении них совершается большее количество преступлений.

«СМИ хотят все эти происшествия связать с тем, что крымскотатарский народ в Крыму якобы притесняют. На самом деле есть преступления, которые совершаются в отношении русского населения, этих преступлений тоже немало», – заявили недавно в ведомстве.

Недовольство части крымских татар политикой российских властей подогревается также заявлениями о планах по их призыву в российскую армию. Так, недавно М. Джемилев заявил, что сейчас крымских татар массово ставят на воинский учет, а с 1 января должен начаться их призыв в российскую армию. При этом, по словам М. Джемилева, под угрозой призыва оказываются даже те крымские татары, которые отказались от получения российских паспортов. «Понятно, что служить в российской армии они не будут. Скорее расчет идет на изгнание татар из Крыма», – считает он.

На этом фоне со стороны представителей меджлиса звучат заявления о возможности создания «не оккупированной» крымской автономии в Херсонской области с центром в Геническе. По словам М. Джемилева, при новом составе Верховной Рады возрастают шансы на принятие изменений в Конституцию Украины, которые бы предоставили части Херсонской области статус одного из районов АР Крым.

«Мы обсуждали идею создания административного центра с Яценюком, с Петром Алексеевичем. Этот вопрос еще не снимается с повестки дня. Но проблема в том, что это – конституционная норма. Речь шла о том, чтобы прилегающие к Крыму районы – Генический, Скадовский и другие – присоединить к АР Крым и так создать структуру не оккупированной части республики. Для этого надо изменить соответствующую статью Конституции, в которой говорится о том, что Крымская АР создается в границах бывшей Крымской области. Чтобы ее изменить, нужно не менее 300 голосов в парламенте. Перспективы набрать 300 голосов не было. Сейчас

я не исключаю, что мы предложим такой законопроект», – говорит М. Джемилев.

Кроме того, стало известно о планах по созданию специального батальона крымских татар для защиты Херсонской области, граничащей с Крымом. «Мы с Президентом обсудили вопрос создания военного крымскотатарского объединения южного направления, потому что в Херсонской области достаточно тревожная ситуация. Это пока на стадии обсуждения, а там посмотрим», – прокомментировал эти планы М. Джемилев.

По его словам, около 450 крымских татар уже задействованы в боевых действиях в Донбассе. Они служат в различных военных батальонах и сражаются на передовой. По словам М. Джемилева, родственники этих военнослужащих подвергаются особой опасности на территории Крыма и часто становятся заложниками местных властей, поэтому имена этих людей должны быть засекречены.

«Крымские татары понимают, конечно, что будущее крымскотатарского народа – это независимая сильная Украина», – заявляет М. Джемилев, подчеркивая, что если крымские татары и украинцы объединятся, то им удастся «освободить Крым».

Актуальные вопросы форм дальнейшей деятельности меджлиса планируется обсудить на курултае, который должен состояться до конца текущего года, хотя ни точная дата, ни место его проведения пока не определены.

М. Джемилев отмечает, что есть несколько вариантов относительно места проведения курултая, в частности, в Турции, однако сегодня необходимо изучить все плюсы и минусы такого решения. В меджлисе опасаются, что делегатов курултая, который будет проходить или в Киеве, или в Стамбуле, российская власть может не пропустить обратно в Крым. При этом М. Джемилев подчеркивает, что в Крыму нет гарантий безопасности делегатов курултая. «Проводить в Крыму – мы не представляем, какие могут быть гарантии. Даже если скажут, что гарантируем, то все равно это не значит, что это будет выполнено», – заявляет он. Кроме того, по словам М. Джемилева, Федеральная служба безопасности России категорически против того, чтобы курултай крымскотатарского народа проходил в Киеве.

В целом же, сохранит ли меджлис свое влияние в Крыму, будет во многом зависеть от эффективности решения российскими властями проблем жителей полуострова и успешности развития крымскотатарских структур, представляющих альтернативу меджлису. Пока эксперты не дают однозначных прогнозов на этот счет, не отрицая, впрочем, что крымскотатарский фактор будет и впредь использоваться различными политическими силами в своем противостоянии.

Наука – суспільству

С. Зозуля, заввідділу науково-аналітичної обробки
та поширення інформації у сфері освіти
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
ім. В. О. Сухомлинського, канд. іст. наук

Новації у сфері освіти, науки й культури: інформаційно-аналітичний огляд (жовтень 2014 р.)

Верховна Рада України оприлюднила Заяву «Про європейський вибір України».

ВРУ як єдиний орган законодавчої влади, що втілює волю своїх виборців, заявила, що, ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Україна, як європейська держава, підкреслює свій суверенний вибір на користь майбутнього членства в Європейському Союзі відповідно до ст. 49 Договору про Європейський Союз.

16 вересня 2014 р. Голова Верховної Ради України О. Турчинов підписав відповідний документ № 1679-VII. У ньому зазначається, що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом надає унікальну можливість для європейського розвитку нашої держави. Ратифікація цієї Угоди дасть змогу розпочати реформування всіх галузей на основі європейських стандартів і цінностей. Цивілізаційний розвиток, основу якого становить демократія й громадянське суспільство, є невід'ємною складовою стратегічного розвитку та формування європейської перспективи України.

На підтримку постанови про заяву Верховної Ради «Про європейський вибір України» проголосувало 289 народних депутатів (*За матеріалами «Офіційного вісника України» № 78 від 7 жовтня 2014 р., С. 33–34; офіційного веб-порталу ВРУ (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1679-vii>). – 2014. – 16.09; сайту телеканалу «ТБІ» (http://tvi.ua/new/2014/09/16/rada_ukhvalyla_zayavu_pro_yevropeyskuu_vybir_ukrayiny). – 2014. – 16.09; сайту «Голос Америки» (<http://ukrainian.voanews.com/content/ukraine-europe/2451283.html>). – 2014. – 16.09).*

Президент України оновив склад Комітету зі щорічної премії «Українська книжка року».

До нового персонального складу Комітету зі щорічної премії «Українська книжка року» увійшли: І. Ф. ДРАЧ (письменник, голова Товариства зв'язків з українцями за межами України «Україна – Світ», голова Комітету); О. В. АФОНІН (президент Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів, заступник голови Комітету); М. К. ДМИТРЕНКО (завідувач відділу фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, доктор філологічних наук, професор); В. Г. ДОНЧИК (головний науковий

співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, академік Національної академії наук України); П. М. КРАЛЮК (перший проректор з навчально-наукової роботи Національного університету «Острозька академія», доктор філософських наук); П. М. МОВЧАН (голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка); В. М. ПІСКУН (завідувач відділу Інституту української археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України); М. В. ПОПОВИЧ (директор Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, академік Національної академії наук України); М. І. СЕНЧЕНКО (директор Державної наукової установи «Книжкова палата України ім. Івана Федорова»); І. О. ШЕВЧЕНКО (президент Української бібліотечної асоціації) *(За матеріалами офіційного інтернет-представництва Президента України (<http://www.president.gov.ua/documents/18118.html>). – 2014. – 24.09).*

Кабінет Міністрів України врегулював окремі питання надання додаткових місць державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних кадрів для громадян, які проживають на тимчасово окупованій території України або переселилися з неї.

Документ визначає механізм надання (розміщення) додаткових місць державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних кадрів для громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території або переселилися з неї та за результатами конкурсного відбору вступників у державні й комунальні ВНЗ не потрапили до переліку осіб, які рекомендовані до зарахування на місця державного замовлення.

Зарахування на навчання до вишів випускників освітніх закладів 2014 р. здійснюється на підставі документів про здобутий освітній (освітньо-кваліфікаційний) рівень і додатків до них із поданням протягом шести місяців довідки, передбаченої ст. 6 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

Постанову № 450 «Деякі питання надання додаткових місць державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних кадрів для громадян, які проживають на тимчасово окупованій території України або переселилися з неї» підписав Прем'єр-міністр України А. Яценюк від 17 вересня 2014 р.

До постанови додається «Порядок надання (розміщення) додаткових місць державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних кадрів для громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території або переселилися з неї» *(За матеріалами «Офіційного вісника України» № 76 від 30 вересня 2014 р., С. 19–20; офіційного веб-порталу ВРУ (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/450-2014-%D0%BF>). – 2014. – 17.09).*

Затверджено Положення про державне агентство з питань електронного урядування України.

Державне агентство з питань електронного урядування України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого направлена й координується Кабінетом Міністрів України через віце-прем'єр-міністра України – міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства та який реалізує державну політику у сфері інформатизації, електронного урядування, формування та використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства.

Агентство є юридичною особою публічного права, має печатку із зображенням Державного герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Казначейства.

Відповідно до Положення основними завданнями агентства є:

1) реалізація державної політики у сфері інформатизації, електронного урядування, формування та використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства;

2) внесення на розгляд віце-прем'єр-міністра України – міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначеній сфері.

З-поміж іншого, на агентство покладено зобов'язання організувати проведення прогностно-аналітичних досліджень стану розвитку інформаційного суспільства, електронного урядування та сфери інформатизації, здійснювати моніторинг у сфері інформатизації, забезпечувати методологічну, нормативно-правову, інформаційну та організаційну підтримку процесів формування та виконання Національної програми інформатизації, координувати діяльність органів виконавчої влади, пов'язану із створенням та інтеграцією електронних інформаційних систем і ресурсів у Єдиний веб-портал органів виконавчої влади та наданням інформаційних та інших послуг через електронну інформаційну систему «Електронний Уряд», сприяти створенню Національного депозитарію електронних інформаційних ресурсів тощо.

Відповідний документ підписав Прем'єр-міністр України А. Яценюк від 1.10.2014 р. № 492 (*За матеріалами порталу Державного агентства з питань електронного урядування України (<http://dknii.gov.ua>). – 2014. – 15.10; «Офіційного вісника України» № 80 від 14 жовтня 2014 р., С. 14–20; офіційного веб-порталу ВРУ (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/492-2014-%D0%BFhttp://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1024-14>). – 2014. – 15.10).*

Затверджено Положення про забезпечення доступу до публічної інформації в Міністерстві освіти і науки України.

Доступ до публічної інформації у МОН України здійснюється шляхом систематичного та оперативного оприлюднення інформації (в офіційних друкованих виданнях, на офіційному веб-сайті МОН України, на інформаційних стендах, будь-яким іншим способом) та наданням інформації за відповідним запитом. На офіційному веб-сайті МОН України розміщується публічна інформація, яка підготовлена структурними підрозділами міністерства. Із зазначенням дати оприлюднення й оновлення документа подаються нормативно-правові акти, форми та зразки документів, плани проведення відкритих засідань, звіти, розклад роботи й графік прийому громадян, вакансії тощо. Положенням визначається порядок на: складання подачі запитів на інформацію; реєстрацію та обробку запитів на інформацію; надання публічної інформації.

Невідкладному оприлюдненню підлягає будь-яка інформація про факти, що загрожують життю, здоров'ю та/або майну осіб і про заходи, які застосовуються у зв'язку з цим.

Наказ про затвердження Положення 4 вересня 2014 р. підписав Міністр освіти і науки України С. Квіт (*За матеріалами офіційного веб-порталу ВРУ (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1154-14>). – 2014. – 4.09; «Офіційного вісника України» № 80 від 14 жовтня 2014 р., С. 29–39*).

МОН України затвердило план заходів задля посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

Серед заходів заплановано:

- розробити методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді з урахуванням сучасних вимог;
- доопрацювати навчальну програму з предмету «Захист Вітчизни» з метою розширення змісту забезпечення практичної спрямованості розділів із основ цивільного захисту, початкової військової підготовки;
- запровадити Всеукраїнську військово-спортивну патріотичну гру «Захисник України» та ін.

Наказ № 1231 від 27 жовтня 2014 р. «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» розміщено на офіційному веб-сайті МОН України (*За матеріалами офіційного веб-сайту МОН України (<http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/3008->). – 2014. – 27.10; газети «Освіта» № 44 від 22–29 жовтня 2014 р., С. 4*).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

В Національній медичній академії последипломного образования им. П. Шупика состоялась встреча посла Азербайджанской Республики в Украине Э. Мадатли с ректором, академиком Ю.

Вороненко. В мероприятии принял участие руководитель Международного научно-медицинского центра им. академика З. Алиевой, доктор медицинских наук, профессор А. Салманов.

Во время встречи стороны обсудили вопросы сотрудничества между Азербайджаном и Украиной в области медицинских наук, образования и здравоохранения. Отмечая важность и высокий уровень сотрудничества, собеседники согласились с наличием большого потенциала для углубления и расширения связей между двумя дружественными странами в сфере подготовки научных и медицинских кадров, реализации совместных проектов, проведении конференций, обмена кадрами и др.

Ректор ознакомил посла с научно-образовательным потенциалом академии и выразил готовность к долгосрочному и взаимовыгодному сотрудничеству с Азербайджаном в рамках межгосударственного соглашения от 24 марта 1997 г. в области медицины и здравоохранения. Кроме того, он сообщил послу, что со дня основания академии в 1918 г., она стала альма-матер для свыше 400 азербайджанских врачей, а на сегодня в ее стенах повышают свою квалификацию 15 медиков из Азербайджана.

Глава диппредставительства был также информирован о подписании соглашения о сотрудничестве между академией и Международным научно-медицинским центром им. академика З. Алиевой в Украине, целью которого является углубление и расширение сотрудничества в сфере здравоохранения.

Академик Ю. Вороненко поддержал деятельность Международного научно-медицинского центра, носящего имя выдающегося ученого-офтальмолога, академика З. Алиевой, и выразил готовность участия академии в реализации проектов этого Центра. По его мнению, наиболее актуальными совместными проектами являются создание и издание совместного азербайджано-украинского научно-практического журнала, учреждение Международной премии им. академика З. Алиевой в области медицинских наук, образования и здравоохранения, организация совместной электронной научно-медицинской библиотеки им. академика З. Алиевой, а также проведение I Азербайджано-украинского форума ученых.

Глава нашего диппредставительства также сообщил, что азербайджанская сторона готова выступить как соучредитель совместного научно-медицинского журнала и выразил надежду на подписание соответствующего соглашения между профильными институтами уже в ближайшее время. Начало реализации этого совместного проекта, считает посол, будет способствовать тесному и долгосрочному сотрудничеству профильных институтов Азербайджана с украинской Национальной медицинской академией последипломного образования им. П. Шупика *(Баку и Киев обсудили сотрудничество в сфере медицинских наук // Day.Az (<http://news.day.az/society/521011.html>). – 2014. – 17.09).*

* * *

Проект «Ніч науки», який пройшов у Харкові в кінці вересня 2013 р., отримав почесну відзнаку конкурсу Конгресу ініціатив Східної

Європи. Заступник директора Департаменту міжнародного співробітництва О. Понікаровський поінформував, що «Ніч науки-2013» була визнана кращим транскордонним східноєвропейським проектом у категорії «Освіта».

Він нагадав, що цей проект разом із Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ) був реалізований в Україні вперше. «Ця нагорода свідчить про те, що Харків здатний проводити заходи, в тому числі міжнародні, на дуже високому рівні. Думаю, що в майбутньому “Ніч науки” може посісти своє місце в якості елемента туристичної привабливості міста», – зазначив О. Понікаровський (*Харківська «Ніч науки-2013» визнана кращим освітнім проектом Східної Європи // Харківська міська рада (<http://www.city.kharkov.ua/uk/news/kharkivska-nich-nauki-2013-viznana-kraschim-osvitnim-proektom-skhidnoi-evropi-25529.html>). – 2014. – 25.09*).

* * *

Международная научно-техническая и научно-практическая конференция «Современные проблемы технологии металлов и качества сварочных соединений» состоялась в Харьковском национальном автомобильно-дорожном университете. За шесть лет своего существования конференция превратилась в форум, на котором обмениваются идеями и информацией ученые и специалисты в области механических испытаний, металлографии и контроля над качеством материалов, применяемых в промышленности. Во время работы профильных секций в рамках конференции демонстрировалось современное оборудование, обсуждались достоинства и недостатки различных методов контроля качества.

Разработки ученых кафедры технологии металлов и материаловедения ХНАДУ занимают достойное место в сфере твердометрии и известны не только в Украине, но и за ее пределами. Сейчас ученые видят новые горизонты для приложения своей деятельности. Они предлагают свои новые стандарты оценки качества продукции – по твердости. Сейчас разрабатываются эти стандарты. Предложили, например, поверхностную твердость, проекционную твердость, объемную твердость. И независимо от того, в каком размерном диапазоне идет работа (макро-, микро- или нанодиапазоне), всюду закладываются одинаковые принципы измерения твердости. Материалов – тысячи. И методов измерения их твердости тоже огромное количество. Они работают в разных диапазонах. Украинские ученые считают, что в любом размерном диапазоне должен быть один принцип измерения.

Во время конференции ее участники ознакомились с новыми учебниками, подготовленными сотрудниками кафедры технологии металлов и материаловедения. Это учебник «Методы определения твердости материалов», предназначенный для обучения студентов по направлению «Сварка», а также два учебника под названием «Технология конструкционных материалов и материаловедение»: один для украинских, а другой – для иностранных студентов всех технических высших учебных заведений, в которых изучают твердость материалов (*Буряковская Т. В*

Европу – со своим стандартом // Время (<http://timeua.info/250914/87511.html>). – 2014. – 25.09).

* * *

В Ужгородському національному університеті представили розробку Міжнародної асоціації інституцій регіонального розвитку (МАІРР) та Агенції розвитку «Полонина» – «СВС Парламент». Це мережа серверів майже в усіх країнах Європи, що дає змогу на базі створеної соціальної мережі спілкуватися та знаходити однодумців у цільових категоріях.

Директор МАІРР В. Пилипенко розповідає: «Ми починали і продовжуємо роботу у сфері транскордонного співробітництва. Помітили, що часто виникають комунікаційні проблеми між партнерами у різних країнах. Наша система дозволяє їх уникнути. Адже “СВС Парламент” – спеціалізована система спілкування, інструмент для комунікації експертних груп у цільових аудиторіях».

Вичерпніше проєкт спеціалізованої соціальної мережі представив один із розробників С. Густяк – керівник агенції розвитку «Полонина» зі Словаччини. «Тут є можливість швидко і зручно знайти колег з усього світу, що працюють у вашій галузі. Можете провести спеціалізоване опитування серед науковців, менеджерів, працівників органів самоврядування тощо. А віднайти організації і людей для спільних грантів ще легше», – запевняє С. Густяк.

На Закарпатті вже є кілька внутрішніх серверів «СВС Парламенту», один із них передали і в Ужгородський національний університет на потреби науковців і студентства (*Сов'як Р. В УжНУ представили соцмережу для науковців // РІО тиждень (<http://rionews.com.ua/mixed/all/now/n1426592250>). – 2014. – 23.09).*

* * *

Организатором мероприятия «Научные пикники» в Украине выступил польский фонд Wspólna Europa при поддержке фонда «Образование для демократии», программы «Завтра. UA» Фонда В. Пинчука и ряда местных партнеров. В Харькове соорганизаторами «Научных пикников» стали Департамент по делам семьи, молодежи и спорта Харьковского городского совета, Украинско-польский культурно-образовательный центр ХНУГХ им. А. Бекетова и Харьковский городской центр досуга молодежи.

Это II Украинско-польское социальное мероприятие по популяризации науки для детей и молодежи «Научные пикники» состоялось в саду им. Шевченко. В нем приняли участие 20 команд из харьковских вузов и научных центров – университета им. Каразина, «ЛандауЦентра», технического университета «ХПИ», медицинского университета, университета городского хозяйства им. Бекетова, университета гражданской защиты Украины, аэрокосмического университета им. Жуковского и других

вузов и центров, которые представили более 50 научных экспозиций.

В этом году «Научные пикники» проходят в семи городах Украины. Просветительскую и популяризационную программу уже провели во Львове, Тернополе, Днепропетровске и Кривом Роге. После Харькова эстафету примут Киев и Луцк (*«Научные пикники» приглашают // Харьковские известия* (<http://izvestia.kharkov.ua/on-line/gorod/1170788.html>). – 2014. – 17.09).

Діяльність науково-дослідних установ

Співробітники наукових установ України та громадські активісти запустили проект ЛКБЕЗ, де спростували 50 найпоширеніших історичних міфів про Україну. Як розповів координатор проекту історик К. Галушко, «більшість міфів російської пропаганди крутяться навколо таких основних тем: Крим і “Новоросія” – споконвічно російські території; Україна – це штучне утворення, яке не має історії до 1991 р.; територія України – це подарунки або царів, або більшовицьких вождів; українці – народ-зрадник, який під час Другої світової війни був нацистським колаборантом і не вніс жодного внеску в перемогу над Гітлером».

На сайті викладаються подібні міфи або стереотипи, потім автори з посиланням на авторитетні джерела дають прості роз'яснення щодо перекручених фактів української історії.

Сайт доступний українською та російською мовою. Надалі, як розповіли організатори, планують появу англійської, німецької та французької версій. Над проектом працює близько 20 істориків з Інституту історії України Національної академії наук України, Українського інституту національної пам'яті, Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Наукового гуманітарного товариства, Інституту української археології, Всесвітньої асоціації українців.

Раніше сайт американського видання National Geographic надав статтю про Україну, де частина карти країни була позначена як «Новоросія» (*Українські історики розвінчали міфи про бандерівців і «Новоросію» // Корреспондент.net* (<http://ua.korrespondent.net/ukraine/3422122-ukrainski-istoryky-rozvinchaly-mify-pro-banderivtsiv-i-novorosiui>). – 2014. – 22.09).

* * *

18 вересня 2014 р. в Кіровоградському обласному академічному музично-драматичному театрі ім. М. Л. Кропивницького за підтримки МОЗ України, НМАПО ім. П. А. Шупика, Придністровського НЦ НАН України, департаменту охорони здоров'я Кіровоградської обласної державної адміністрації та управління охорони здоров'я Кіровоградської міської ради відбулася науково-практична конференція для лікарів на тему: «Хронічні захворювання: профілактика та контроль». Організатором конференції виступило ВГО «Асоціація превентивної та антиейджинг

медицини» *(У Кіровограді відбулась науково-практична конференція для лікарів // Факти Елисаветграда (<http://fakel.kr.ua/index.php/suspilstvo/9703-u-kirovohradi-vidbulas-naukovo-praktychna-konferentsiia-dlia-likariv>)). – 2014. – 25.09).*

Аерокосмічна і авіаційна галузі

За словами голови Державного космічного агентства Ю. Алексєєва, у центрі зв'язку нещодавно встановили обладнання на 10 млн дол. для контролю за першим українським телекомунікаційним супутником «Либідь». Через насильницьку анексію Криму Росією Україна втратила центр дальньокосмічного зв'язку під Євпаторією, який володіє одним з найкращих телескопів у світі РТ-70.

«Ми почали монтувати систему центру управління для нашого майбутнього супутника “Либідь”, там уся апаратура застрягла, і ми зараз ведемо переговори з російським міністерством оборони, щоб нам це обладнання повернули», – повідомив Ю. Алексєєв.

Керівник відомства повідомив, що Державне космічне агентство в листопаді планує створити аналогічний центр управління для цього супутника під Києвом.

Радіотелескоп П-2500 (РТ 70) – радіотелескоп з діаметром дзеркала 70 м, найбільший повністю рухомий радіотелескоп у світі. Будівництво першого радіотелескопа цієї серії під Євпаторією було закінчено в 1978 р. За всю історію створено три радіотелескопи цього виду *(Через анексію Криму Україна втратила один з найкращих телескопів у світі // LB.ua (http://ukr.lb.ua/news/2014/09/25/280593_izsa_anneksii_krima_ukraina.html)). – 2014. – 25.09).*

Здобутки української археології

Тема археологічних розкопок була озвучена на засіданні робочої групи, яку провів голова Маловісківської РДА Р. Тучков. Мета її діяльності – поживавити археологічно-пошукову роботу на території району.

Як зазначалося, основою для майбутніх розкопок можуть стати експонати районного краєзнавчого музею – це, зокрема, рештки доісторичних тварин, артефакти «мідної» та «бронзової» доби. А керувати цим процесом мають науковці, яких у районі немало.

Як говорить директор музею А. Коваленко, найцікавішими з точки зору археології є Злинські каскади, території райцентру та с. Краснопілки *(Кіровоградщина: Злинським каскадам загрожують археологи // Media-normal «Акула» (<http://akulamedia.com/kirovogradschina-zlinskim-kaskadam-zagrozhujut-arheologi>)). – 2014. – 21.09).*

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Состоялась конференция, организованная Харьковским областным советом общества изобретателей и рационализаторов.

Генеральный директор Харьковского научно-промышленного предприятия «Экструдер», кандидат технических наук В. Сулима прославился не только в Украине, но и далеко за ее пределами. Почти 25 лет он руководит заводом, специализирующимся на производстве оборудования по переработке масличных культур и пластмасс. Продукция харьковского предприятия поставляется сегодня в 17 стран мира, и особенным спросом пользуется в Китае. Дело в том, что в области переработки масличных культур у Китая не было современных технологий. Ныне Украина начала производство оборудования в Китае. Размещаем свои установки на их заводах, под контролем идет начальный этап выпуска первого комплекта оборудования.

В прошлом году на всемирном Форуме переработки грецкого ореха (участвовали 47 стран) Украину представляло Харьковское научно-промышленное предприятие «Экструдер». Украинское оборудование позволяет на выходе получать 64–65 % масла грецкого ореха. В течение смены оборудование можно перестроить под любую культуру. Получаемое масло – целиком натуральное, белок в чистом виде, в процессе переработки оно не претерпевает никаких изменений. Сегодня установками этого предприятия пользуются Израиль, Камерун, Иран, Польша, Беларусь (там работают восемь заводов), Россия.

В 2013 г. в Харьковской области инновационной деятельностью занимались 182 предприятия, или 23 % всех предприятий области, по которым ведется учет инновационной деятельности. Общий объем инновационной продукции, реализованной промышленными предприятиями области в прошлом году, составил 642 млн грн, в 2012 г. – 738 млн грн.

Н. Толмачев, кандидат технических наук, имеет более 30 научных трудов и более 10 изобретений, в том числе в энергетической сфере. Одно из них – устройство для магнитной обработки движимой среды (топливо, вода, газ и т. д.). На эту установку ученый уже получил патент. По его словам, в случае омагничивания газа достигается его экономия в 5 %. «Предлагаемое нами устройство недорогое, для котельной это порядка 1 тыс. дол., а объем теплоносителей проходит за сезон около 100 тыс. грн. Пять процентов от этой суммы составит уже 5 тыс. грн ежегодно», – поясняет он. Правда, в «Укртрансгазе» этого не оценили. «Когда я прихожу и предлагаю изобретение, окупаемость которого составляет всего 11 месяцев, то не нахожу отклика, – говорит изобретатель. – И это при том, что уже изготовлены опытные образцы небольших приборов, эксплуатация которых подтвердила эффективность изобретения. Пока мы можем делать это только для себя, а в масштабах Украины – нереально».

Он для сравнения сообщил, что собственное потребление «Укртрансгаза» составляет 2 млрд куб. м газа на его перекачку по

транспортной системе при помощи газотурбинных установок. Изобретение позволит экономить 5 % затрачиваемого сейчас на перекачку газа. В целом объем экономии получается в размере около 100 млн дол. в год. «Но чтобы внедрить наши установки на газотранспортной системе, нужно наладить производство крупных установок, а значит – принять специальную государственную программу. Украина – первая страна в мире по потреблению газа на душу населения. В некоторых отраслях энергозатратность украинской экономики в 15 раз выше, чем в ЕС».

Еще одна наработка Н. Толмачева – завод в Малиновке по производству паропроводов. По его словам, это самый современный завод на территории СНГ. «Мы производим паропроводы высокого и среднего давления для тепловых атомных станций, сертифицированных по европейским нормам. Основной наш заказчик пока – Россия. Украина требует реконструкции всех тепловых узлов и станций, так как это эффективно и экономно. Производительность завода сегодня – 12 тыс. т проводов. Сегодня завод вышел только на 5 тыс.» (*Адамович Т. Легко ли быть изобретателем? // Харьковские известия (<http://izvestia.kharkov.ua/on-line/20/1171390.html>). – 2014. – 24.09).*

* * *

Киевляне изобретают для армии новшества. Это беспилотные летающие аппараты, которые способны передвигаться на расстояние 10 км и подниматься на высоту 2,5 км. Дроны могут снимать и передавать видео расположения войск противника.

Студенты и преподаватели столичных вузов тоже все свои знания используют на новые изобретения. Так, в «КПИ» трудились над созданием дополнительной брони для боевых машин в зоне АТО. «К нам обратились ребята из 95-й бригады с просьбой помочь в изготовлении противокумулятивных рамок (это приспособление, защищающее от снарядов). Они разработали свою технологию, закупили стальные полосы толщиной в 4 мм, арматуру. Сейчас изготовили первую партию, если эта технология понравится военным, они и дальше будут изготавливать такие рамки (*Киевляне изобрели для армии дроны с гранатами: Также жители столицы разрабатывают новые лекарства // Моя газета (<http://moyagazeta.com/news/a-28073.html>). – 2014. – 18.09).*

Інформаційно-комунікаційні технології

10 вересня 2014 р. у Києві проведено Український Software Development Форум 2.0. На форумі зазначалось, що вітчизняні розробки становлять лише 10 %, а переважна кількість компаній, які так чи інакше пов'язані з виробництвом програмних продуктів, займаються лише дистрибуцією програмних продуктів іноземних виробників. Водночас Україна посідає гідне місце у світі за кількістю сертифікованих

IT-спеціалістів, входить до ТОП-30 локацій для передачі замовлень на розробку програмного забезпечення. Це говорить про наявність величезного потенціалу для зростання галузі та її готовність до гармонізації цифрових ринків.

Поєднання зусиль для розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, електронного урядування та підтримка діалогу вітчизняних і міжнародних експертів, створення умов відповідального партнерства – амбітні завдання новоутвореного Державного агентства з питань електронного урядування (*У Києві проведено Український Software Development Форум 2.0 // Державне агентство з питань електронного урядування України (<http://old.dkni.gov.ua/?q=node/2068>). – 2014. – 11.09).*

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

У Національному університеті «Львівська політехніка» відбувся III Міжнародний конгрес під назвою «Захист навколишнього середовища. Енергоощадність. Збалансоване природокористування». Його організаторами є Міністерство освіти і науки України, Львівська облдержадміністрація, Національний університет «Львівська політехніка», Західний науковий центр НАН України, Всеукраїнська екологічна ліга.

Участь у конгресі взяли представники академічних і науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів з багатьох регіонів України та закордону. Основна тематика доповідей торкається проблем енергоефективних і екологічно чистих теплонасосних технологій, політики сталого розвитку України в аспекті адаптації міжнародних вимог і викликів сьогодення, питань сорбційних процесів в охороні навколишнього середовища.

У рамках конгресу відбулося шість семінарів. Перший присвячений комплексному підходу в захисті навколишнього середовища: моніторингу, аудиту, системному аналізу та оцінці ризику й управління.

Науковці обговорили також питання відновлювальних і нетрадиційних джерел енергії, інноваційних природоохоронних технологій, формування освіти та виховання для збалансованого природокористування і сталого розвитку, ролі у цьому громадських екологічних організацій. Предметом обговорення стали теоретичні та практичні аспекти сталого розвитку та у цьому контексті – організації екологічного туризму тощо.

Свої наукові праці на стендовій сесії конгресу представили майже 50 авторів (*У «Львівській політехніці» відкрився Міжнародний екологічний конгрес // Інформаційна агенція «Вголос» (http://vgolos.com.ua/news/u_lvivskiy_politehnitsi_vidkryvsya_mizhnarodnyy_ekologichnyy_kongres_157462.html). – 2014. – 17.09).*

Підготовка науково- і науково-педагогічних кадрів

КБ «Південне» готове допомагати молодим науковцям Дніпропетровщини у профільних дослідженнях. Уже найближчим часом молоді вчені зможуть проводити спільні з конструкторським бюро дослідження. Українське підприємство відкрите до співпраці, зокрема, з науковцями у сферах механіки, інженерії, фізики та хімії. Про нові формати роботи говорили під час першого засідання наукового клубу «Південне сузір'я».

За словами заступника начальника проектно-конструкторського бюро-1, начальника комплексу-2 конструкторського бюро «Південне» В. Сіренка, підприємство готове забезпечувати вчених необхідними засобами та приладдям. Він також наголосив, що одним з нових векторів роботи конструкторського бюро стане «вкладання вагомих ресурсів у молоде покоління науковців».

Першим спільним проектом Ради молодих вчених і КБ «Південне» стало відкриття наукового клубу «Південне сузір'я». Стати членами молодіжного товариства вчених запрошують студентів, молодих науковців, а також усіх, хто цікавиться питаннями сучасної науки і техніки. Очікується, що засідання клубу проходитимуть щомісяця, у кожную третю середу.

Розклад лекцій та тематика засідань буде представлена на сайті Ради молодих вчених.

Серед уже відомих тем для обговорень «Демонізація освіти і науки в Україні: за і проти», «Управління знаннями» та «Про впровадження швидкісного руху поїздів «Hyundai» на українських залізницях» (**КБ «Південне» готове допомагати молодим науковцям Дніпропетровщини у профільних дослідженнях // Дніпропетровська ОДА (<http://www.adm.dp.ua/OBLADM/obldp.nsf/document.xsp?id=CCDAB1634F07EAA2C2257D570033D356>). – 2014. – 18.09).**

* * *

Молодий львівський науковець М. Філяк став півфіналістом конкурсу технічних ідей Tech-I, який проводить Американська Асоціація розвитку науки. У півфінал конкурсу технічних ідей Tech-I відібрано лише 67 півфіналістів з 502 учасників з усього світу.

За правилами змагань у фінал проходить 30 учасників. Дев'ять з них мають шанс отримати грант на втілення своєї ідеї. Усього з України до півфіналу потрапило двоє молодих науковців: М. Філяк з проектом у сфері сільського господарства та киянин О. Дятлов у сфері енергетики. За результатами голосування на сьогодні М. Філяк перебуває на 34 місці. Улітку 2014 р. він подав заявку із проектом «Еко-кооператив із малого тепличного овочівництва» (<http://www.aaas.org/tech-i/vote#view/25826/2200619>). Це проект з інноваційної еко-теплиці, що поєднується з кооперативом із овочівництва та розрахований на впровадження в Україні.

М. Філяк навчається в аспірантурі Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького та досліджує тематику сталого розвитку в економіці. Він – один з амбітних новаторів конкурсу ТЕСН-I від AAAS, які просувають свої ідеї в Інтернеті, а користувачі з усього світу та експерти шляхом голосування обирають тридцять фіналістів, які отримують можливість узяти участь у поїздки на Міжнародний Саміт підприємців в Марокко (*Львівський аспірант потрапив у півфінал конкурсу Американської Асоціації розвитку науки // Інформаційна агенція «Вголос»* (http://vgolos.com.ua/news/lvivskyy_aspirant_potrapyv_u_pivfinal_konkursu_a_merykanskoj_asotsiatsii_rozvytku_nauky_157597.html). – 2014. – 18.09).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Міністерство освіти і науки не визнає озвучене керівництво Донецького національного університету. Про це повідомляють на сайті відомства. У повідомленні наголошено, що єдиним легітимним ректором Донецького національного університету є Р. Гринюк, обраний на цю посаду в листопаді 2012 р.

МОН повідомляє, що спільно з Донецьким національним університетом розробляє формат подальшого функціонування ВНЗ. Міносвіти нещодавно підтвердило платіжні доручення ДонНУ для Державної казначейської служби з виплати стипендій студентам, заробітної плати викладачам і комунальних послуг університету.

Як відомо, самопроголошена Донецька народна республіка призначила в. о. ректора університету С. Баришнікова (*Міносвіти не визнає «ректора» Донецького національного університету від ДНР // LB.ua* (http://ukr.lb.ua/news/2014/09/18/279746_minobrazovaniya_priznaet.html). – 2014. – 18.09).

* * *

Як повідомляє Міністерство освіти і науки України, оприлюднено рейтинг кращих університетів світу QS World University Rankings 2014/15. У 2014 р. до світового рейтингу увійшло шість вищих навчальних закладів України. До TOP-500 рейтингу потрапили Київський національний університет ім. Т. Шевченка (місце 421–430) та Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (місце 481–490), який цього року вперше увійшов до світового рейтингу.

За результатами QS World University Rankings 2014/15 до рейтингу також увійшли НТУУ «Київський політехнічний інститут» (місце 551–600), Сумський державний університет (місце 651–700), Донецький національний університет (місце 701+) та Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (місце 701+).

У минулому році до рейтингу кращих університетів світу QS World

University Rankings увійшло чотири українських університети.

Перше місце у світовому рейтингу університетів займає Массачусетський технологічний інститут (США), два других – Кембриджський університет (Велика Британія) та Імперський коледж Лондона (Велика Британія), четверте – Гарвардський університет (США), два п'ятих – Оксфордський університет (Велика Британія) та Університетський коледж Лондона (Велика Британія) *(Два харківських університета увійшли до світового рейтингу QS World University Rankings // Харківська обласна державна адміністрація (<http://kharkivoda.gov.ua/uk/news/view/id/23475>). – 2014. – 16.09).*

* * *

За даними наукометричної платформи Scopus, станом на серпень 2014 р., за показником цитованості наукових публікацій серед вузів України Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича – п'ятий.

У рейтинговій таблиці вищі навчальні заклади України відранжовані за індексом Гірша – кількісним показником, що базується на кількості наукових публікацій та кількості їх цитувань.

Станом на 27 серпня 2014 р. до бази даних Scopus включено 120 вищих навчальних закладів України, що на чотири вищих навчальних заклади більше, ніж на початку цього року.

Згідно з даними рейтингу, найвищий індекс Гірша серед вузів України мають Київський національний університет ім. Шевченка – 72, Харківський національний університет ім. Каразіна – 51 та Одеський національний університет ім. Мечникова – 42.

Четверту позицію посідає Львівський національний університет ім. Франка – 41. А на п'ятій сходинці – Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича – 38 *(ЧНУ – у п'ятірці кращих вузів за цитованістю наукових публікацій // Молодий буковинець (http://molbuk.ua/chernovtsy_news/78776-chnu-u-pyatirci-vuziv-za-cytovanistyju-naukovykh-publikaciy.html). – 2014. – 18.09).*

* * *

В пресс-центре ИА «Мост Днепр» состоялся круглый стол на тему: «Перспективы госзаказа в высшем образовании». Аналитики из киевского Центра исследований общества представят отчет о том, какое будущее ждет госзаказ в высшем образовании. Руководитель образовательных проектов Центра исследования общества Е. Стадний сообщил, что, проводя исследования и аналитику, в первую очередь столкнулись с ограничениями: «На тот момент существовали недостатки с данными и статистикой. В том числе не существовало и не существует единой стратегии, по которой бы действовали все органы власти. Работа над данным проектом проходила достаточно долго и одной из основных целей было начать дискуссию. Таким образом, проводя презентации отчета о том,

какое будущее ждет госзаказ в высшем образовании в больших университетских городах Украины, мы надеемся собрать все отзывы и пожелания, и провести итоговый круглый стол в Киеве. У нас есть необходимость и мы готовы вести диалог с основными участниками, которые непосредственно имеют дело с распределением госзаказа, это: Министерство экономики, работодатели, Министерство образования, ректора высших учебных заведений, областные управления образования, профсоюзы работников образования и науки», – сказал он.

Е. Стадний также рассказал, что на сегодняшний день роль Минэкономразвития заключается именно в установлении баланса между определением потребности в специалистах и рабочих кадрах на рынке труда и формированием госзаказа.

Он отметил, что МОН считает, что реформа государственного финансирования должна идти в контексте реформы финансирования университетов в целом: «Университетская автономия сопровождается ответственностью университетов, в частности, государство частично переводит поиск финансирования на самые университеты. Одновременно должно развиваться не только законодательство о высшем образовании, но и, например, нормативное поле в сфере благоденствия и меценатства, чтобы возможности были обеспечены соответствующим законодательством», – отметил Е. Стадний.

Е. Стадний подчеркнул, что, согласно исследований, основное совпадение у этих участников – это отсутствие стратегии, государственное финансирование должно идти в лучшие университеты, также необходимы критерии, по которым будут определять лучшие ВУЗы. В том числе работодатели должны влиять на программы учебного процесса. И по новому закону, который будет действовать с 2016 г., госзаказ будет распространяться по рейтингам, которые будут сформированы по результатам ВНО.

Также руководитель образовательных проектов Центра исследования общества сообщил об основных вызовах новой системы вступления: осознанный выбор абитуриента, поиск собственного абитуриента университетом и технологическое сопровождение вступления в ВУЗ (*Перспективы госзаказа в высшем образовании. Аналитики из киевского Центра исследований общества представили отчет о том, какое будущее ждет госзаказ в высшем образовании // МОСТ ДНЕПР – новости Днепрпетровска и Украины (<http://most-dnepr.info/press-centre/archives/110475.htm>). – 2014. – 18.09).*

* * *

Під керівництвом заступника голови Кіровоградської ОДА В. Атаманчук відбулося засідання обласної комісії з питань призначення стипендій обласної державної адміністрації та обласної ради. Ця фінансова підмога студентам, які мають високі досягнення у навчанні та активно займаються громадською і науковою роботою, встановлена рішенням Кіровоградської обласної ради від 19 серпня 2011 р. з метою

підтримки обдарованої студентської молоді, що передбачено обласною цільовою соціальною програмою «Молодь Кіровоградщини» на 2011–2015 рр.

Відповідно до затвердженого депутатами положення, щороку призначається 14 таких стипендій (по сім для вищих навчальних закладів I–II та III–IV рівнів акредитації) за підсумками зимової та літньої екзаменаційних сесій, але не лише за рівнем навчальних успіхів, а й з урахуванням активності студентів у громадському житті.

Кандидатів на отримання додаткової грошової допомоги від обласної влади визначають учені (педагогічні) ради вишів і саме навчальні заклади мають якнайкраще подати свого претендента, детально характеризуючи його досягнення у різних сферах діяльності.

21 серпня поточного року розпорядженням голови ОДА затверджено новий склад обласної комісії з питань призначення стипендій, у зв'язку з кадровими змінами, що відбулися в обласній раді, обласній державній адміністрації та навчальних закладах. На попередньому засіданні комісії за підсумками зимової сесії було призначено 14 стипендій на лютий – червень, їхній розмір для студентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації становить 400 грн, I–II рівнів акредитації – 300 грн. За цей період департаментом освіти і науки (головним розпорядником коштів) на карткові рахунки стипендіатів перераховано загалом 34,3 тис. грн (*Чотирнадцять кращиків студентів Кіровоградщини отримуватимуть грошову підмогу від обласної влади // Факти Елисаветграда (http://fakel.kr.ua/index.php/novyny-kirovohradshchyny-2/9566-chotyrynadtsiat-krashchykh-studentiv-kirovohradshchyny-otrymuvatymut-hroshovu-pidmohu-vid-oblasnoi-vlady). – 2014. – 18.09).*

Охорона здоров'я

Фахівці Київського національного торговельно-економічного університету розробили унікальний харчовий продукт, який допоможе швидше відновлюватися бійцям, що отримали поранення в АТО. Він уже пройшов апробацію в Головному військово-медичному клінічному центрі Міністерства оборони України та підтвердив свою функціональну ефективність і позитивний вплив на корекцію порушеного обміну речовин в організмі людини на різних етапах лікування та відновлення.

Про це розповів речник Інформаційно-аналітичного центру РНБО А. Лисенко, передає «Укрінформ». «Реабілакт» – така назва препарату – має високу енергетичну цінність. Він містить білкову складову, незамінні амінокислоти, вітаміни та мінеральні елементи, тож спочатку стабілізує, а в подальшому істотно покращує загальні показники організму бійця. Важливо, що важкопораненим цей препарат можна вводити в організм через крапельницю (*Українські науковці створили препарат для швидкого відновлення поранених бійців // Вісник*

(<http://visnyk.lutsk.ua/news/ukraine/ukrayinski-naukovtsi-stvoryly-preparat-dlya-shvydkogo-vidnovlennya-poranenykh-biitsiv/>). – 2014. – 18.09).

Наука і влада

Відбулася зустріч першого заступника голови Держінформнауки України Б. Гриньова з керівництвом Об'єднаного інституту ядерних досліджень (далі – ОІЯД). Під час зустрічі було обговорено ряд актуальних питань стосовно подальшої співпраці України з ОІЯД згідно з існуючою економічною та політичною ситуацією.

Також Б. Гриньов провів зустрічі з українськими вченими, які були направлені на роботу в ОІЯД повноважним представником уряду України в Об'єднаному інституту ядерних досліджень.

Довідково. Україна є державою-членом Об'єднаного інституту ядерних досліджень (ОІЯД) з 1991 р. Представником Кабінету Міністрів України в Комітеті повноважних представників урядів держав-членів ОІЯД, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2010 р. № 1158, було призначено Б. Гриньова, першого заступника голови Держінформнауки. На постійній основі повноважний представник уряду України в ОІЯД направляє на роботу в ОІЯД від України кваліфікованих спеціалістів. Відповідно до запровадженої практики щороку проходить звітний семінар, під час якого зазначені співробітники Інституту, громадяни України, детально інформують щодо конкретних особистих здобутків за період роботи в ОІЯД та індивідуальних планів роботи на майбутнє. Крім того, представники України беруть участь у засіданнях сесій Комітету повноважних представників урядів держав-членів ОІЯД, Фінансового комітету ОІЯД та вченої ради ОІЯД *(Відбулась зустріч першого заступника голови Держінформнауки України Гриньова Б. В. з керівництвом Об'єднаного інституту ядерних досліджень // Державне агентство з питань електронного урядування України (<http://old.dkni.gov.ua/?q=node/2065>). – 2014. – 3.09).*

До уваги держслужбовця

С. Горбань, зав. сектору НБУВ

Збройні конфлікти

*Література з фондів Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського
(1998–2014 рр.)
(Початок. Закінчення в наступному номері)*

1. Адаменко А. А. Методика формування множини факторів воєнного

конфлікту та системи взаємозв'язків між ними / А. А. Адаменко // Наука і техніка Повітр. сил Збройн. сил України. – 2011. – № 1. – С. 141–145.

Ж100320

2. Антипенко А. В. Антитерористична складова права збройних конфліктів / А. В. Антипенко // Наук. пр. Нац. авіац. ун-ту. Серія «Юридичний вісник. Повітряне і космічне право». – К., 2013. – № 1. – С. 135–139.

Ж73401

3. Антипенко А. В. Кримінально-правові за міжнародним правом оцінки прийнятності регулювання терористичних збройних конфліктів гуманітарним правом / А. В. Антипенко // Митна справа. – 2013. – № 2. – Ч. 2, кн. 1. – С. 336–343.

Ж16417

4. Антипенко А. В. Мирні засоби розв'язання збройної конфліктності: проблеми дієвості / А. В. Антипенко // Держава і право. Юридичні і політичні науки : зб. наук. пр. / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ, 2013. – Вип. 59. – С. 442–449.

Ж69395

5. Антипенко А. В. Терористичний конфлікт як об'єкт регулювання міжнародного права збройних конфліктів / А. В. Антипенко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2012. – Вип. 67. – С. 493–502.

Ж69995

6. Антипенко В. Ф. Можливості боротьби з тероризмом, що містяться у праві збройних конфліктів / В. Ф. Антипенко // Держава і право. Юридичні і політичні науки : зб. наук. пр. / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2002. – Вип. 15. – С. 520–528.

Ж69395

7. Арцибасов И. Н. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия / И. Н. Арцибасов, С. А. Егоров. – М. : Междунар. отношения, 1989. – 245 с.

Ва500873

8. Бадах Ю. Г. Військові флоти у локальних війнах і збройних конфліктах 1946–2003 рр. / Ю. Г. Бадах ; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Центр. НДІ озброєння та військ. техніки збройних сил України. – К. : Варта, 2006. – 492 с.

Со27046

9. Бадах Ю. Г. Флоти у локальних війнах, збройних конфліктах сучасності (1991–2003 рр.) / Ю. Г. Бадах // Наукові записки. Педагогічні та історичні науки / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2004. – Вип. 56. – С. 210–214.

Ж69724/Пед., іст. н.

10. Бадах Ю. Г. Флоти у локальних війнах і збройних конфліктах другої половини 40-х років ХХ ст. – початку ХХІ ст. : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.02 / Бадах Юрій Гордійович ; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 2006. – 575 арк.

Дс98902

11. Бадах Ю. Г. «Холодна війна» та її виміри (1946–1991 рр.) : монографія / Ю. Г. Бадах ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К. : [б. в.], 2009. – 457 с.

Висвітлено погляди, які існували у США, НАТО та СРСР щодо застосування збройних сил у воєнних конфліктах.

Ва717853

12. Балдинюк О. В. Гуманітарна діяльність ООН у контексті врегулювання збройних конфліктів (1990–2000 рр.) : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Балдинюк Олександр Васильович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Ін-т міжнар. відносин. – К., 2000. – 18 с.

Ра309506

13. Балдинюк О. В. Гуманітарна діяльність ООН у контексті врегулювання збройних конфліктів (1990–2000 рр.) : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Балдинюк Олександр Васильович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К., 2000. – 222 арк.

Дс65574

14. Батрименко В. І. Силові засоби врегулювання міжнародних збройних конфліктів / В. І. Батрименко // Політологічний вісник : зб. наук. пр. / Політолог. центр при Київ. нац. ун-ті ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – Вип. 40. – С. 478–494.

Ж68683

15. Батрименко О. В. Особливості сучасних збройно-політичних конфліктів : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / О. В. Батрименко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 18 с.

Ра341977

16. Батрименко О. В. Особливості сучасних збройно-політичних конфліктів : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Батрименко Олег

Володимирович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 185 арк.
Дс94421

17. Білецький І. Г. Особливості застосування безпілотної розвідувальної авіації в сучасних воєнних конфліктах / І. Г. Білецький, В. В. Андронов // Системи озброєння і військ. техніка / Харків. ун-т Повітр. Сил. – Харків, 2010. – Вип. 1. – С. 118–124.
Ж25328

18. Білоцький С. Д. Міжнародне-правове регулювання співробітництва регіональних організацій колективної безпеки з ООН (на прикладі миротворчих операцій НАТО в Південно-Східній Європі) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / С. Д. Білоцький ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2008. – 18 с.
Здійснено правовий аналіз участі НАТО у врегулюванні збройних конфліктів у Південно-Східній Європі.
Ра355823

19. Блищенко И. П. Региональные конфликты и международное право (вторая половина XX – начало XXI века) / И. П. Блищенко, М. М. Солнцева. – М. : Изд. дом «Городец», 2005. – 496 с.
Ва669135

20. Богданович В. Ю. Конфликты и войны после распада СССР : монография / В. Ю. Богданович, А. Я. Маначинский, С. Г. Бутенко. – Житомир : Полесье, 2006. – 440 с.
Ва677115

21. Бодрук О. С. Системи національної та міжнародної безпеки в умовах формування нового світового порядку: 1991–2001 роки : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 21.01.01 / О. С. Бодрук ; Нац. ін-т стратег. дослідж., Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. – К., 2003. – 24 с.
Висвітлено роль трансрегіональних, регіональних і глобальних організацій у врегулюванні військових криз і збройних конфліктів.
Ра324172

22. Бодрук О. С. Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти / О. С. Бодрук ; Рада нац. безпеки і оборони України. – К., 2001. – 299 с.
Висвітлено роль трансрегіональних, регіональних та глобальних організацій у врегулюванні військових криз та збройних конфліктів.
Ва609626

23. Бондар О. М. Деякі проблеми можливого застосування Збройних сил у внутрішніх конфліктах / О. М. Бондар // Захист прав, свобод і законних інтересів громадян України в процесі правоохоронної діяльності : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф., 27 квіт. 2001 р. / Донец. ін-т внутр. справ МВС

України при Донец. нац. ун-ті. – Донецьк, 2001. – С. 454–463.

Ва623482

24. Бруз В. С. ООН і врегулювання міжнародних конфліктів / В. С. Бруз. – К. : Либідь, 1995. – 111 с.

Ва562116

25. Бруз В. С. Роль ООН у врегулюванні міжнародних конфліктів і в боротьбі проти тероризму / В. С. Бруз ; Київ. славіст. ун-т. – К. : Експрес-Поліграф, 2010. – 223 с.

Ва737037

26. Булах О. Ю. Лікувально-евакуаційне забезпечення легкопоранених і легкохворих в сучасних збройних конфліктах / О. Ю. Булах // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. / Голов. військ. клін. госпіталь МО України. – К., 2012. – Вип. 19. – С. 8–15.

Ж71637

27. Бураков Ю. В. Переростання збройного етносепаратистського конфлікту початку 60-х років ХХ ст. в Бельгійському Конго у міжнародну кризу / Ю. В. Бураков // Військово-науковий вісник / Акад. сухопут. військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного. – Львів, 2004. – Вип. 6. – С. 14–29.

Ж70672

28. Вилко В. М. Інформаційно-психологічне забезпечення збройних сил США в локальних війнах і збройних конфліктах 1950–2000 рр. (історичний аспект) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 / В. М. Вилко ; Нац. акад. оборони України. – К., 2005. – 20 с.

Ра336134

29. Вилко В. М. Інформаційно-психологічне забезпечення збройних сил США в локальних війнах і збройних конфліктах 1950–2000 рр. (історичний аспект) : дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 / Вилко Володимир Миколайович ; Нац. акад. оборони України. – К., 2005. – 284 арк.

Дс88395

30. Вовк С. О. Проблема кореляції понять «німіжнародний збройний конфлікт» та «громадянська війна» / С. О. Вовк // Політологічний вісник : зб. наук. пр. / Політолог. центр при Київ. нац. ун-ті ім. Т. Шевченка. – К., 2012. – Вип. 64. – С. 216–222.

Ж68683

31. Воєнні конфлікти другої половини ХХ століття : зб. наук. ст. / Ін-т історії НАН України, Нац. акад. оборони України, Укр. ін-т воєн. історії ;

ред. С. В. Кульчицький. – К. : Ін-т історії України НАНУ, 2004. – 100 с.
Ва650561

32. Вплив досвіду Великої Вітчизняної війни та локальних війн і збройних конфліктів на розвиток теорії і практики бойового застосування зенітних ракетних військ / М. П. Деменко, В. Г. Єрдяков, В. П. Косенко [та ін.] // Наука і техніка Повітр. сил Збройн. сил України / М-во оборони України, Харків. ун-т Повітр. Сил ім. І. Кожедуба. – Харків, 2010. – № 1. – С. 101–108.

Ж100320

33. Генеральная Ассамблея. О прогрессе в области предотвращения вооруженных конфликтов : доклад Генерального секретаря / Генеральная Ассамблея ООН. – Нью-Йорк : ООН, 2006. – 93 с. – (Сессия 60 ; 2006).

A/60/891

34. Глущенко В. М. Виникнення міжнародного гуманітарного права (стосовно захисту прав людини) в період війн та збройних конфліктів і періодизація його історії / В. М. Глущенко // Збірник наукових праць. Серія «Військові та технічні науки» / Нац. акад. Держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2000. – № 10, ч. 2. – С. 302–306.

Ж69800

35. Гнатівський М. М. Кваліфікація міжнародних збройних конфліктів у практиці міжнародних судових установ / М. М. Гнатівський // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2012. – Вип. 65. – С. 139–146.

Ж69995

36. Гончаренко І. О. Діяльність ООН та ОБСЄ у врегулюванні конфліктів на пострадянському просторі (90-ті роки ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Гончаренко Іван Олександрович ; Дипломат. акад. України при М-ві закордон. справ України. – К., 2009. – 15 с.

Ра366557

37. Гончаренко І. О. Діяльність ООН та ОБСЄ у врегулюванні конфліктів на пострадянському просторі (90-ті роки ХХ століття) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Гончаренко Іван Олександрович ; Дипломат. акад. України при М-ві закордон. справ України. – К., 2009. – 228 арк.

Дс113654

38. Гончаренко І. О. Політичні конфлікти у державах Балтії і збройні конфлікти на Кавказі: пострадянський простір (90-х роках 20-го століття) / І. О. Гончаренко // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. пр. /

Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К., 2008. – Вип. 80, ч. 1. – С. 172–178.

Ж68200

39. Горб Н. О. Особливості правового статусу жінок-комбатантів у міжнародних збройних конфліктах / Н. О. Горб // Держава та регіони. Серія «Право» / Гуманіт. ун-т «Запоріж. ін-т держ. та муніцип. упр.». – Запоріжжя, 2010. – Вип. 2. – С. 107–111.

Ж23244/пр.

40. Господство права и правосудие переходного периода в конфликтных и постконфликтных обществах / ООН, Совет Безопасности. – Нью-Йорк : ООН, 2004. – 30 с.

S/2004/616

41. Градецька Н. М. Проблеми дітей та захист їх прав у збройних конфліктах / Н. М. Градецька // Держава та регіони. Серія: Право / Гуманіт. ун-т «Запоріж. ін-т держ. та муніцип. упр.». – Запоріжжя, 2012. – Вип. 2. – С. 232–237.

Ж23244/пр.

42. Грицай П. М. Підходи до удосконалення шляхів застосування сил і засобів артилерії за досвідом локальних війн та збройних конфліктів / П. М. Грицай, І. М. Тіхонов // Системи озброєння і військ. техніка / Харків. ун-т Повітр. Сил. – Харків, 2010. – Вип. 3. – С. 30–32.

Ж25328

43. Гулиев А. Армяно-Азербайджанский нагорно-карабахский конфликт: сущность, характер событий и процесс урегулирования / А. Гулиев // Держава і право. Юридичні і політичні науки : зб. наук. пр. / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2008. – Вип. 42. – С. 198–208.

Ж69395

44. Гуменюк А. Г. Роль ООН у врегулюванні конфліктів на терені колишньої Югославії (перша половина 90-х рр.) : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Гуменюк Алла Германівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К., 2000. – 22 с.

Ра307938

45. Гуменюк А. Г. Роль ООН у врегулюванні конфліктів на терені колишньої Югославії (перша половина 90-х рр.) : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Гуменюк Алла Германівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К., 2000. – 203 арк.

Дс63171

46. Гусаков В. Війна в Судані як приклад міжцивілізаційного конфлікту XXI століття / В. Гусаков // Людина і політика. – 2001. – № 1. – С. 82–85.
Ж16653

47. Гусаков В. Традиційні та сучасні етнополітичні фактори в еволюції центральноафриканської кризи / В. Гусаков // Людина і політика. – 2000. – № 5. – С. 26–29.

Проаналізовано чинники виникнення конфліктів у Центральній Африці на прикладі конфлікту в басейні річки Конго. Вони мають багато рис, притаманних збройним конфліктам в інших частинах світу.

Ж16653

48. Гутник В. В. Кримінально-процесуальні гарантії учасників міжнародних збройних конфліктів (міжнародно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / В. В. Гутник ; Одес. юрид. акад. – Одеса, 2010. – 18 с.

Ра376321

49. Гутник В. В. Кримінально-процесуальні гарантії учасників міжнародних збройних конфліктів (міжнародно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Гутник Віталій Володимирович ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2010. – 232 арк.

Дс120805

50. Гутник В. Система кримінально-процесуальних гарантій учасників міжнародних збройних конфліктів / В. Гутник // Вісник. Серія «Міжнародні відносини» / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2010. – Вип. 27. – С. 189–194.

Ж28852:Міжнар.відн.

51. Дацюк А. В. Збройні етнополітичні конфлікти та шляхи їх врегулювання в контексті забезпечення національної безпеки держави: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01 / Дацюк Андрій Васильович ; Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. – К., 2007. – 20 с.

Ра348585

52. Дацюк А. В. Збройні етнополітичні конфлікти та шляхи їх врегулювання в контексті забезпечення національної безпеки держави : дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01 / Дацюк Андрій Васильович ; Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. – К., 2006. – 215 арк.

Дс103890

53. Дети в вооруженных конфликтах : докл. Генерального секретаря ООН / Генер. Ассамблея ООН, Совет Безопасности. – Нью-Йорк : ООН, 2000. – 42 с. – (Сессия 55 ; 2000).

A/55/163

54. Дзюба М. Застосування інформаційно-психологічного впливу для досягнення воєнних цілей у локальних війнах і збройних конфліктах на рубежі ХХ–ХХІ століть / М. Дзюба, О. Мацагор // Вісник. Серія «Військово-спеціальні науки» / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – Вип. 14/15. – С. 97–100.

Ж28079/ВСН

55. Динис Г. Проблематика ефективності механізму міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів (на прикладі міждержавного збройного конфлікту Росії та Грузії) / Г. Динис // Геополітика України: історія і сучасність : зб. наук. пр. / Закарпат. держ. ун-т. – Ужгород, 2009. – Вип. 1. – С. 61–76.

Ж73745

56. Доді К. В. Сучасні проблеми імплементації міжнародних норм, що регулюють неміжнародні збройні конфлікти в деяких країнах СНД / К. В. Доді // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2010. – Вип. 39. – С. 121–132.

Ж69514

57. Дробаха Г. А. Розвиток тактики дій засобів повітряного нападу в локальних конфліктах ХХІ століття / Г. А. Дробаха, С. М. Піскунов, І. М. Тихонов // Системи озброєння і військ. техніка / Харків. ун-т Повітр. Сил. – Харків, 2010. – Вип. 1. – С. 6–10.

Запропоновано аналіз збройної боротьби ХХІ ст., який показує провідну роль повітряних сил у досягненні мети війни, воєнного конфлікту. Це було продемонстровано у війні в Афганістані 2001 р., Іраку 2003 р. та Грузії 2008 р. Панування в повітрі, як видно із аналізу, у сучасних локальних війнах і конфліктах завойовувалося однією з сторін (коаліцією) з початком бойових дій у короткий час, характеризувалося стійкістю і створювало умови для захоплення стратегічної ініціативи та перемоги у війні чи локальному конфлікті.

Ж25328

58. Дяченко В. І. Міжнародне гуманітарне право: філософсько-правова доктрина регулювання збройних конфліктів / В. І. Дяченко [та ін]. – К. : КВГІ, 1998. – 103 с.

Ва588676

59. Єрмаков С. Г. Арабо-єврейський конфлікт в Палестині (1947–2003) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / С. Г. Єрмаков ; НАН України, Ін-т сходознавства ім. А. Ю. Кримського. – К., 2011. – 16 с.

Ра383999

60. Жарик О. М. Досвід використання безпілотних авіаційних комплексів для виконання бойових (спеціальних) завдань в арабо-ізраїльських війнах та збройних конфліктах / О. М. Жарик // Зб. наук. пр. Харк. ун-ту Повітр. сил. – Харків, 2013. – Вип. 1. – С. 5–15.

Ж70455

61. Жарков Я. М. Інформаційно-психологічний вплив на війська та населення противника (1939–2000 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 / Я. М. Жарков ; Нац. акад. оборони України. – К., 2007. – 20 с.

Розглянуто досвід ведення інформаційної пропаганди у роки Другої світової війни 1939–1945 рр., організації та проведення психологічних операцій США у війнах і збройних конфліктах у 1946–1991 рр. і спецпропаганди СРСР під час бойових дій в Афганістані у 1979–1989 рр. Значну увагу приділено висвітленню розвитку інформаційно-психологічного впливу у локальних війнах і збройних конфліктах 1992–2000 рр.

62. Железняк І. С. Основні напрямки модернізації збройних сил США в умовах розвитку конфліктів середньої інтенсивності (90-ті роки ХХ ст.). // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки. – К., 2012. – С. 680–684.

Ж25326

63. Жиров Г. Б. Анексія Криму, причини та наслідки / Г. Б. Жиров // Зб. наук. пр. Військ. ін-ту Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – К., 2014. – Вип. 45. – С. 68–72.

Ж73166

64. Журба М. А. Гуманітарна діяльність українського Червоного Хреста під час збройних конфліктів на Балканах (др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст.) // Проблеми Балканістики, сходознавства та міжнародних відносин : зб. наук. пр. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. – К., 2007. – С. 144–152.

Вс43784

65. Зайвий В. В. Інженерне забезпечення бойових дій за досвідом воєнних конфліктів у Демократичній Республіці Афганістан, Перській затоці та Чечні (1979–2003 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 22.02.22 / В. В. Зайвий ; Нац. акад. оборони України. – К., 2006. – 20 с.

Ра345203

66. Зінько С. Ю. Інформаційно-пропагандистські операції у збройному конфлікті в Південному Лівані у 2006 році / С. Ю. Зінько // Стратегічні пріоритети / Нац. ін-т стратег. дослідж. – К., 2008. – № 1. – С. 199–208.

Ж25775

67. Іваніщак О. Виникнення етнічних та релігійних конфліктів на території колишнього СРСР та СФРЮ / О. Іваніщак // Вісн. Львів. ун-ту. Серія: Міжнародні відносини. – 2006. – Вип. 16. – С. 77–81.

Ж28852/міжнар. відн.

68. Іжнін І. І. Особливості застосування воєнної сили у збройних конфліктах 90-х рр. ХХ ст. : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Іжнін Ігор Ігорович ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2004. – 169 арк.

Дс88011

69. Іоффе Ю. Водне право в збройному конфлікті / Ю. Іоффе // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К., 2007. – Вип. 69, ч. 2. – С. 84–85.

Ж68200

70. Історія війн і збройних конфліктів в Україні : енциклопед. довід. / авт.-упоряд. О. І. Гуржій [та ін.]. – К. : Вид-во гуманіт. літ., 2004. – 520 с.

Ва663548

71. Казіміров О. О. Аналіз способів і прийомів застосування тактичної авіації в локальних війнах та збройних конфліктах / О. О. Казіміров, Р. В. Невзоров, В. В. Шмаков // Системи озброєння і військ. техніка / Харків. ун-т Повітр. Сил. – Харків, 2009. – Вип. 2. – С. 11–13.

Ж25328

72. Карпенко В. В. Застосування повітрянодесантних підрозділів провідними країнами світу у війнах (збройних конфліктах) кінця ХХ – початку ХХІ сторіччя / В. В. Карпенко // Збірник наукових праць. Серія «Військові та технічні науки» / Нац. акад. Держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2012. – № 57. – С. 27–31.

Ж69800

73. Каткова Т. Г. Історичний огляд правової регламентації захисту культурних цінностей та об'єктів під час війни та збройних конфліктів / Т. Г. Каткова // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2010. – Вип. 39. – С. 570–577.

Ж69514

74. Кіт О. О. Роль експорту озброєнь з України в ескалації збройних конфліктів у сучасному світі / О. О. Кіт // Вісник. Серія «Питання політології» / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2012. – № 1031, вип. 22. – С. 170–176.

Ж29137

75. Климчук Ю. В. Система принципів міжнародного гуманітарного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Ю. В. Климчук ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Харків, 2003. – 17 с.

Запропоновано класифікацію джерел принципів положень права війни, визначення міжнародного гуманітарного права та внутрішнього збройного конфлікту, а також заходи для подальшого удосконалення гуманітарного права. Розроблено проект Декларації про принципи міжнародного гуманітарного права.

Pa322930

76. Кобко В. А. Підготовка та проведення спеціальних операцій у збройних конфліктах другої половини ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 / Кобко Василь Андрійович ; Нац. акад. оборони України. – К., 2004. – 16 с.

Pa339755

77. Кобко В. А. Підготовка та проведення спеціальних операцій у збройних конфліктах другої половини ХХ ст. : дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 / Кобко Василь Андрійович ; Черкас. ін-т пожеж. безпеки. – К., 2004. – 214 арк.

Дс85772

78. Ковальчук М. А. Війна Української Народної Республіки зі Збройними Силами Півдня Росії (осінь 1919 р.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / М. А. Ковальчук ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 19 с.

Досліджено причини виникнення воєнного конфлікту між Українською Народною Республікою (УНР) та Збройними Силами Півдня Росії (ЗСПР) під командуванням генерала Денікіна восени 1919 р. Розглянуто основні етапи боротьби українських збройних сил з білогвардійськими військами Півдня Росії.

Pa339983

79. Ковальчук С. Міжнародно-правова регламентація збройних конфліктів. Кодекс поведінки учасника бойових дій / С. Ковальчук // Захист Вітчизни – обов'язок громадян України. – Івано-Франківськ, 1998. – С. 61–73.

Va588370

80. Колесник В. А. Форми і способи застосування сил швидкого реагування провідних країн світу у збройних конфліктах кінця ХХ ст. / В. А. Колесник // Воєнні конфлікти другої половини ХХ століття : зб. наук. ст. / Ін-т історії України, Нац. акад. оборони України, Укр. ін-т воєнної історії. – К., 2004. – С. 50–56.

Va650561

81. Колесніков В. О. Розвиток поглядів на підготовку та проведення спеціальних операцій у збройних конфліктах / В. О. Колесніков, А. М. Кривошеєв. – 2-ге вид., доп. – Суми : Мрія-1, 2004. – 278 с.

Va659293

82. Колесов Е. Інформаційна боротьба як засіб досягнення мети в сучасних збройних конфліктах / Е. Колесов // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика : зб. ст. / Ін-т історії України. – К., 2007. – Вип. 11. – С. 462–466.

Табачник Д.В./ВА432

83. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту // Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи / Нац. коміс. з питань повернення в Україну культур. цінностей при Кабінеті Міністрів України. – К., 1999. – Вип. 13. – С. 110–140.

В340436

84. Корж Г. П. Роль національної ідентичності у вірмено-азербайджанському конфлікті (історико-політологічний аспект) / Г. П. Корж // Вісн. Держ. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. – К., 2007. – № 4. – С. 143–149.

Ж22799

85. Костира А. Воєнно-політична спецоперація СРСР в Афганістані (1979–1989 рр.) як кульмінація «холодної війни» / А. Костира // Політ. менеджмент. – 2008. – № 1. – С. 144–157.

Проаналізовано воєнно-політичну спеціальну операцію СРСР в Афганістані 1979–1989 рр., яка стала фінальною у ряді локальних воєн, збройних конфліктів у світі у другій половині ХХ ст. за участі Збройних сил СРСР.

Ж24488

86. Котов О. О. Деякі питання щодо організації взаємодії силових структур у збройному конфлікті / О. О. Котов // Збірник наукових праць. Серія: Військові та технічні науки / Нац. акад. Держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2000. – № 10, ч. 2. – С. 41–47.

Ж69800

87. Коцюба В. П. Особливості забезпечення збройних сил провідних країн світу вихідними топогеодезичними даними у збройних конфліктах останніх десятиліть / В. П. Коцюба, О. П. Федченко // Системи озброєння і військова техніка / Харків. ун-т Повітр. Сил. – 2010. – Вип. 3. – С. 48–51.

Ж25328

88. Кравченко С. Р. Припинення міжнародних договорів: теорія і практика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / С. Р. Кравченко ; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. – К., 2008. – 21 с.

Розглянуто особливості припинення міжнародних договорів за умов збройних конфліктів та у межах регіональних інтеграційних об'єднань ЄС і СНД.

Ра358224